

ΠΜΣ ΣΤΗ ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

ΘΕΜΑ ΜΔΕ : *«Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και η κρίση του 1976».*

Ονοματεπώνυμο φοιτήτριας: Τσώνου Κωνσταντίνα

Α.Μ: 521716

Εξάμηνο: Ε΄

Ονοματεπώνυμο επιβλέποντος: κ. Κούμας Ε.

Λαμία

Ιανουάριος 2025

Πίνακας βραχυγραφιών

ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΟΠΕΚ	Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών
ΔΔΧ	Διεθνές Δικαστήριο Χάγης
ΤΡΑΟ	Turkiye Petrolleri Anonim Ortakligi
ICAO	Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας
FIR	Flight Information Region
NATO	Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου
ΠΑΣΟΚ	Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΚΚΕ	Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	4
Κεφάλαιο Ι. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις στο λυκαυγές της δεκαετίας του 1970	7
Η νέα πολιτική της Άγκυρας μετά το 1973	7
Τα διμερή και διεθνή θεσμικά ζητήματα.....	9
1974: Η ανατροπή	15
Κεφάλαιο ΙΙ. Η πορεία προς την κρίση του 1976	18
Η πρώτη έξοδος του «ΣΙΣΜΙΚ-Ι».....	18
Η διεθνοποίηση της διαφοράς: Το Συμβούλιο Ασφαλείας και το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.....	24
Το πρακτικό της Βέρνης.....	28
Κεφάλαιο ΙΙΙ. Η διαχείριση της κρίσης: η πρόσληψη του ελληνικού Τύπου.....	30
Η Καθημερινή	30
Εθνικός Αγών	44
Ριζοσπάστης	46
Συμπεράσματα	56
Πηγές και βιβλιογραφία	59
Ι. Πηγές.....	59
ΙΙ. Βιβλιογραφία	59

Εισαγωγή

Οι σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας αποτελούν μείζον ζήτημα και κύριο γνώμονα για τη διαμόρφωση της εξωτερικής και της αμυντικής πολιτικής των δυο γειτονικών χωρών. Η δεκαετία του 1950 κατά την οποία ανακινείται για πρώτη φορά το Κυπριακό ως διεθνές ζήτημα εγκαινιάζει μια νέα περίοδο στις σχέσεις Αθήνας-Άγκυρας, ενώ η τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 τοποθετεί τις δυο χώρες σε τροχιά σύγκρουσης, ειδικά μετά την ανάδυση των αλληπάλληλων τουρκικών απαιτήσεων επί του αιγαιακού χώρου.

Η διαμάχη για το Αιγαίο αφορά στο ζήτημα της εκμετάλλευσης του φυσικού πλούτου των θαλασσών με τρόπο κυριαρχικό από τα παράκτια κράτη. Η τουρκική εκδοχή παρουσιάζει την Άγκυρα να στερείται του δικαιώματός της να εκμεταλλευθεί τη θάλασσα, *«λόγω της παρουσίας μιας συστάδας μικρών νησιών που τύγγχαναν ‘δυσανάλογης’ νομικής μεταχείρισης»*.¹ Επιπρόσθετα, οι τουρκικές ελίτ υποστήριζαν πως τόσο το δημογραφικό δυναμικό της χώρας όσο και ο αυξημένος ρόλος της στο πλαίσιο του NATO υπαγόρευαν μια «ειδική» αντιμετώπιση του ζητήματος του καθεστώτος του Αιγαίου.²

Όλα τα προαναφερθέντα σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η ελληνική πλευρά φαινόταν να εξασφαλίζει μέσω του διεθνούς δικαίου ερείσματα στον θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου εκτός από αυτά που είχαν ρυθμιστεί από τις υπάρχουσες συνθήκες δημιουργούσαν *«ένα είδος αντανάκλαστικής αντίδρασης σε αυτό που εκλαμβάνονταν ως νέα ελληνική επέκταση που θα μπορούσε να απειλήσει την τουρκική ασφάλεια»*.³

Το καλοκαίρι του 1976 ήταν ιδιαίτερα θερμό λόγω της εξόδου του τουρκικού σεισμογραφικού πλοίου «Χόρα» σε περιοχές διαμφισβητούμενης υφαλοκρηπίδας, με στόχο την ανεύρεση πετρελαϊκών κοιτασμάτων. Ποιοι ήταν οι λόγοι που ώθησαν την Τουρκία να παραβλέψει τον διεθνή αντίκτυπο μιας τέτοιας ενέργειας, ενώ την ίδια περίοδο εκκρεμούσε ενώπιον του Κογκρέσου η επικύρωση της αμυντικής συμφωνίας ΗΠΑ-Τουρκίας;

¹ Ριζάς Σωτήρης, *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και το Αιγαίο: 1973-1976* (Αθήνα: Σιδέρης, 2006), σελ. 11.

² Ριζάς Σωτήρης, *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και το Αιγαίο: 1973-1976* (Αθήνα: Σιδέρης, 2006), σελ. 11-12.

³ Ριζάς Σωτήρης, *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και το Αιγαίο: 1973-1976* (Αθήνα: Σιδέρης, 2006), σελ. 12.

Η πρώτη ανάγνωση αφορά την ασταθή εικόνα που παρουσίαζε η Άγκυρα στο εσωτερικό της. Πιο συγκεκριμένα, η έντονη αντιπαράθεση του πρωθυπουργού Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ με τον πολιτικό του αντίπαλο Μπουλέντ Ετσεβίτ, ο οποίος κατηγορούσε τον πρώτο για ενδοτισμό, σε συνδυασμό με τα άλλα μεγάλα προβλήματα (καλπάζων πληθωρισμός, απεργίες συνδικάτων) δυναμίτιζαν την ατμόσφαιρα στο εσωτερικό του κράτους. Ένα πιθανό επεισόδιο στο Αιγαίο θα αποπροσανατόλιζε την κοινή γνώμη, μεταθέτοντας το βάρος των εξελίξεων στην εξωτερική πολιτική.⁴

Ένας άλλος λόγος θα μπορούσε να είναι διαπραγματευτικής υφής: σύμφωνα με μια άποψη είναι καλό κατά τη διάρκεια των συνομιλιών να ενυπάρχει η απειλή οξύνσεως των σχέσεων, ειδικά αν προδιαγράφεται απίθανη η εύρεση λύσης. Με άλλα λόγια, η έξοδος του «Χόρα» εντασσόταν σε αυτή τη λογική και συνιστούσε «κίνητρο» για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας ως πολιτικό και όχι νομικό ζήτημα.⁵

Όμως, η επικρατέστερη εκδοχή αφορά την ναρκοθέτηση της ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Όπως είναι γνωστό, η ελληνική κυβέρνηση, από τον Ιούνιο του 1975 είχε αιτηθεί την προσχώρησή της ως δέκατου μέλους της Κοινότητας, ενώ οι επίσημες διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν στις 27 Ιουλίου 1976, τις ημέρες δηλαδή που το «Χόρα» επέλεξε να βγει στο Αιγαίο. Είναι λοιπόν ξεκάθαρο πως η ελληνοτουρκική κρίση του καλοκαιριού του 1976 ήταν στρατηγική επιλογή της Άγκυρας για να αποτρέψει την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ.⁶

Η εν λόγω μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία έχει ως στόχο να παρουσιάσει με τρόπο ευσύνοπτο τις ζυμώσεις (στην εσωτερική και την εξωτερική πολιτική) που οδήγησαν στο κρίσιμο επεισόδιο του 1976 και τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκειά του. Για την εξυπηρέτηση αυτού του σκοπού αξιοποιήθηκαν ταυτόχρονα πρωτογενές υλικό (αρχειακές συλλογές, δημοσιεύματα εφημερίδων και απομνημονεύματα), καθώς και δευτερογενής βιβλιογραφία.

Το υλικό πάνω στο οποίο βασίστηκε η έρευνα προέρχεται από τρεις εφημερίδες ημερήσιας κυκλοφορίας: *Την Καθημερινή*, *Τον Ριζοσπάστη* (πανελλαδικής εμβέλειας) και *Τον Εθνικό Αγώνα* (τοπικής εμβέλειας), οι οποίες

⁴ Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις* (Αθήνα: Πατάκης, 2022), σελ. 325.

⁵ Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις* (Αθήνα: Πατάκης, 2022), σελ. 325.

⁶ Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις* (Αθήνα: Πατάκης, 2022), σελ. 325.

εξετάστηκαν χρονικά από τον Ιούλιο έως τον Νοέμβριο του 1976. Τα εν λόγω μέσα επιλέχτηκαν γιατί συνθέτουν το ψηφιδωτό των διαφορετικών απόψεων που διατυπώθηκαν μέσω του Τύπου κατά την εξέλιξη της ελληνοτουρκικής διαμάχης και προσφέρουν μια πιο σφαιρική παρουσίαση των τάσεων που διαμορφώθηκαν στην κοινή γνώμη.

Πιο συγκεκριμένα, η *Καθημερινή* και ο *Ριζοσπάστης* εξετάστηκαν διότι υιοθετούν αντίθετες απόψεις για το ίδιο περιστατικό: η πρώτη διάκειται φιλικά προς στις κυβερνητικές αποφάσεις για την αντιμετώπιση της ελληνοτουρκικής κρίσης το καλοκαίρι του 1976, σε αντίθεση με τον *Ριζοσπάστη* που διατυπώνει αντιρρήσεις σχετικά με τη «φιλοαμερικανική» στάση της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας. Ο *Εθνικός Αγώνας* εξετάστηκε για να αποτυπώσει την οπτική και τον τρόπο θέασης των γεγονότων από την πλευρά μιας εφημερίδας τοπικής κυκλοφορίας, (υπογραμμίστηκε η ανικανότητα του ΟΗΕ να ανταποκριθεί στις πάγιες υποχρεώσεις του και δόθηκε έμφαση στον ρόλο των δυο υπερδυνάμεων).

Από πλευράς δομής, η εργασία διαρθρώνεται σε τρεις βασικές ενότητες. Στην πρώτη ενότητα γίνεται λόγος για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στις αρχές της δεκαετίας του 1970, για τα διμερή και διεθνή θεσμικά ζητήματα που ανέκυψαν το 1973 και την ανατροπή της καθεστηκυίας τάξης με την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974. Η δεύτερη ενότητα πραγματεύεται την πορεία προς την κρίση του 1976, την πρώτη έξοδο του «Χόρα», την παραπομπή στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και το Διεθνές Δικαστήριο (ΔΔΧ) και την υπογραφή του Πρακτικού της Βέρνης. Στην τελευταία ενότητα προβάλλεται ο τρόπος με τον οποίο ο Τύπος σχολίασε την ελληνοτουρκική κρίση του καλοκαιριού (εξελίξεις και ρόλος διεθνούς παράγοντα).

Κεφάλαιο Ι. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις στο λυκαυγές της δεκαετίας του 1970

Είναι γεγονός αδιαμφισβήτητο πως κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου οι ελληνοτουρκικές σχέσεις δομήθηκαν επί τη βάση της εναλλαγής ενός κλίματος έντασης και ύφεσης, με ενδιάμεσους σταθμούς κάποιες ειρηνικές περιόδους, μικρές σε διάρκεια. Από το 1955 και για μια δεκαπενταετία περίπου η ενασχόληση της εξωτερικής πολιτικής των δυο χωρών αφορούσε σχεδόν αποκλειστικά το Κυπριακό Ζήτημα και την επίλυσή του.⁷ Όμως, με την έλευση της δεκαετίας του 1970 οι διμερείς σχέσεις καρκινοβατούσαν, καθώς διαφαίνεται η προσπάθεια της Άγκυρας για εδραίωση μιας νέας αναθεωρητικής πολιτικής στην Εγγύς Ανατολή, ένεκα του φόβου της ηγεσίας της «ότι η ύφεση στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης θα είχε αρνητικές επιπτώσεις στην αξία του οικοπέδου Τουρκία»- όπως εύστοχα θέτει το ζήτημα ο καθηγητής Θάνος Βερέμης.⁸ Έτσι, εκτός από το Κυπριακό (του οποίου οι εξελίξεις θα διαδραματίζονται σε παράλληλη τροχιά με τα αιγαιοπελαγικά ζητήματα) στην ατζέντα των ελληνοτουρκικών διαφορών προστίθεται και ο τουρκικός ιρρεντεντισμός (irredentism), του οποίου κύριο μέλημα είναι η αναθεώρηση του διεθνούς καθεστώτος του Αιγαίου και των σχετικών ρυθμίσεων του παρελθόντος.⁹

Η νέα πολιτική της Άγκυρας μετά το 1973

Το 1973 αποτελεί το τελευταίο έτος πριν αναδυθεί ο όγκος των ζητημάτων που άπτονται του αιγαιακού status quo. Από εκεί και έπειτα, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις διαπνέονται και επίσημα από κλίμα έντασης, αφού μια αλυσίδα γεγονότων μετατοπίζει το ενδιαφέρον της Τουρκίας κυρίως στο Αιγαίο. Η πρώτη παγκόσμια πετρελαϊκή κρίση που έκανε την εμφάνισή της τον Οκτώβριο του 1973, λόγω του εμπάργκο που επέβαλαν οι χώρες του Οργανισμού Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών (ΟΠΕΚ) στη Δύση, ως αντίποινα για την υποστήριξη που είχαν παράσχει οι ΗΠΑ στο Ισραήλ κατά τον πόλεμο του Γιομ Κιπούρ, είχε ως κύριο απότοκο τον

⁷ Συρίγος Άγγελος, «Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο: 60 χάρτες που εξηγούν τις διαφορές Ελλάδας-Τουρκίας», Θάνος Ντόκος, «Αλφαβητάρι των ελληνοτουρκικών σχέσεων», ειδική έκδοση, (Αθήνα: *Η Καθημερινή*, 2020), σελ. 7, διαθέσιμο στο https://www.syrigos.gr/books/60_maps_gr.pdf

⁸ Βερέμης Θάνος, *Ιστορία Ελληνοτουρκικών Σχέσεων: 1453-2005*, (Αθήνα: Σιδέρης, 2013), σελ. 181.

⁹ Βαληνάκης Γιάννης, «Οι σχέσεις με την Τουρκία», στο *Εισαγωγή στην ελληνική εξωτερική πολιτική, 1949-1988*, (Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1989), σελ. 205.

τετραπλασιασμό των τιμών του πετρελαίου.¹⁰ Ανάμεσα στις χώρες που επλήγησαν από την εν λόγω κρίση συγκαταλέγεται και η Τουρκία, η οποία αντιμετώπισε δυσκολίες στην αποπληρωμή των εισαγωγών πετρελαίου.¹¹ Την ίδια περίοδο όμως, το τουρκικό ενδιαφέρον για ενεργειακές πηγές ενισχύεται και από την ανακοίνωση της ελληνικής κυβέρνησης περί ανεύρεσης μεγάλων κοιτασμάτων πετρελαίου έξω από τη Θάσο.¹² Με λίγα λόγια, η πετρελαϊκή κρίση λειτούργησε ως καταλύτης, αφού η εκμετάλλευση των υποτιθέμενων κοιτασμάτων στο Αιγαίο προσέδιδε τον χαρακτήρα του επείγοντος στη διαμόρφωση της τουρκικής πολιτικής.¹³

Παράλληλα, τον Νοέμβριο άρχισαν οι εργασίες της Τρίτης Διεθνούς Συνδιασκέψεως για το Δίκαιο της Θάλασσας, με διάρκεια ζωής μια δεκαετία περίπου και κύριο στόχο την επίλυση ζητημάτων, όπως ο προσδιορισμός του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης και ο καθορισμός-οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.¹⁴ Το γενικότερο κλίμα που επικρατούσε μεταξύ των χωρών άφηνε το περιθώριο για διεύρυνση του εύρους των θαλασσιών ζωνών υπέρ των παράκτιων κρατών, γεγονός που η Τουρκία προσπαθούσε να εκμεταλλευθεί προτού τα θέματα αυτά διευθετηθούν νομικά, αφού επιθυμούσε την διμερή *ad hoc* ρύθμισή τους, εκτός συμβατικών διατάξεων.¹⁵

Όλα τα προαναφερθέντα σε συνδυασμό με τη μειωμένη διαπραγματευτική ικανότητα της Ελλάδος την περίοδο αυτή, τη διεθνή απομόνωση την οποία υφίστατο λόγω της φύσης του καθεστώτος της¹⁶ (αυξημένη δυσαρέσκεια των Αμερικανών έναντι του καθεστώτος του Γ. Παπαδόπουλου κυρίως για τα προβλήματα εφαρμογής της συμφωνίας για τον ελλιμενισμό του 6^{ου} Στόλου)¹⁷ και την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1974, δίνουν στην Άγκυρα την ευκαιρία να ξεδιπλώσει τον μεγάλο χάρτη των διεκδικήσεών της πάνω στα εναέρια και θαλάσσια καθεστώτα του Αιγαίου Πελάγους, ανοίγοντας ένα δεύτερο μέτωπο για την ελληνική εξωτερική πολιτική· διεκδικήσεις που στόχευαν αφενός στην αμφισβήτηση καθεστώτων που

¹⁰ Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις* (Αθήνα: Πατάκης, 2022), σελ. 219.

¹¹ Στο ίδιο, σελ. 220.

¹² Στο ίδιο, σελ. 236.

¹³ Ριζάς Σωτήρης, *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και το Αιγαίο: 1973-1976* (Αθήνα: Σιδέρης, 2006), σελ. 10.

¹⁴ Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 237.

¹⁵ Στο ίδιο, σελ. 237.

¹⁶ Στο ίδιο, σελ. 237.

¹⁷ Θεοδωρόπουλος Βύρων, *Οι Τούρκοι και Εμείς* (Αθήνα: Φυτράκης, 1988), σελ. 270.

είχαν διαμορφωθεί στην περιοχή με διεθνείς συμβάσεις ή αποφάσεις διεθνών οργανισμών και αφετέρου επεδίωκαν την καθιέρωση νέων ζωνών κυριαρχίας.¹⁸

Τα διμερή και διεθνή θεσμικά ζητήματα

Έχει ήδη προαναφερθεί ότι στην κυπριακή κρίση εστιάζεται το ένα σκέλος των ελληνοτουρκικών διαφορών. Η δεύτερη εστία έντασης εντοπίζεται στην επίσημη προβολή των επεκτατικών βλέψεων της Τουρκίας στον ζωτικό εθνικό χώρο του Αιγαίου:

Οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου

Ως δικαιικός θεσμός, η υφαλοκρηπίδα εμφανίζεται από το 1945¹⁹ και αναφέρεται στο ζήτημα της οριοθέτησης των δικαιωμάτων των υποθαλάσσιων τμημάτων των ανοιχτών θαλασσών (θαλάσσιος βυθός και υπέδαφος πέρα από τα χωρικά ύδατα),²⁰ τα οποία ορίζονται από την αλυσίδα των νησιών του ανατολικού Αιγαίου και των δυτικών ακτών της ηπειρωτικής Τουρκίας.²¹ Εντός της υφαλοκρηπίδας τα παράκτια κράτη δεν ασκούν πλήρη κυριαρχία, αλλά αποκλειστικά κυριαρχικά δικαιώματα, τα οποία αφορούν είτε την εξερεύνησή της, είτε την εκμετάλλευση των φυσικών της πόρων.²²

Από το 1959 η Ελλάδα εκχωρούσε άδειες σε εταιρίες για την εξερεύνηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, χωρίς οποιαδήποτε αντίδραση προερχόμενη από την τουρκική πλευρά. Έτσι, το τελευταίο εννεάμηνο της δικτατορικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα, η κυβέρνηση ανακοίνωσε την ύπαρξη ενός εμπορικά εκμεταλλεύσιμου κοιτάσματος υδρογονανθράκων²³ στη θαλάσσια περιοχή έξω από τη Θάσο (στο κοίτασμα Πρίνου).²⁴ Οι ανησυχίες της Τουρκίας, που κορυφώθηκαν από την

¹⁸ Ροζάκης Χρήστος, «Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση: Τα διμερή και τα διεθνή θεσμικά ζητήματα», στο Αλεξανδρή, Α. κ.ά., *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987* (Αθήνα: Γνώση, 1988), σελ. 271.

¹⁹ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 241.

²⁰ Συρίγος Α., «60 χάρτες που εξηγούν τις διαφορές Ελλάδας-Τουρκίας», σελ. 43.

²¹ Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1945-1981* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2001), σελ. 250.

²² Συρίγος Α., «60 χάρτες που εξηγούν τις διαφορές Ελλάδας-Τουρκίας», σελ. 43.

²³ Ριζάς Σ., σελ. 28.

²⁴ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 236.

πετρελαϊκή κρίση του 1973, την ώθησαν στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα είχε βρει πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου, τα οποία δεν επιθυμούσε να μοιραστεί.²⁵

Πιο συγκεκριμένα, τον Νοέμβριο του 1973 η Τουρκία γνωστοποιεί στην επίσημη εφημερίδα της την απόφασή της να εκχωρήσει για πρώτη φορά άδεια στην κρατική εταιρεία πετρελαίου ΤΡΑΟ (Turkiye Petrolleri Anonim Ortakligi) για την εκμετάλλευση 27 θαλασσιών περιοχών (ανάμεσα σε Λέσβο, Χίο, Άγιο Ευστράτιο και Λήμνο, έξω από τα χωρικά ύδατα αυτών των νησιών) στα διεθνή ύδατα του βορείου Αιγαίου.²⁶ Ακόμη, λίγο πριν την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, αποστέλλει για έρευνες το υδατογραφικό του στόλου της «Τσανταρλί», από τη Λήμνο προς βορρά έως τη Χίο στον νότο,²⁷ προχωρώντας σε έμπρακτη πλέον αμφισβήτηση των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων επί της υφαλοκρηπίδας των νησιών.²⁸

Επί της ουσίας, η Τουρκία διεκδικούσε τη μισή υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, μετρώντας ως βάσεις τις ακτές της ηπειρωτικής Ελλάδος και τις αντίστοιχες της Μικράς Ασίας²⁹ και αγνοώντας πλήρως την ύπαρξη των ελληνικών νησιών.³⁰ Στην πραγματικότητα, η τοποθέτησή της βασιζόταν στην απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου το 1969 για την υφαλοκρηπίδα της Βόρειας Θάλασσας, στην οποία στηρίχθηκε για να υποστηρίξει πως η υφαλοκρηπίδα του μισού Αιγαίου αποτελεί «φυσική προέκταση» της Ανατολίας.³¹

Στον αντίποδα, η ελληνική πλευρά όριζε την υφαλοκρηπίδα επί τη βάση του άρθρου 1 της σύμβασης της Γενεύης του 1958 «ως τον βυθό και το υπέδαφος της υποθαλάσσιας περιοχής παραπλεύρως των ακτών των νησιών» (η Άγκυρα δεν ήταν συμβαλλόμενο μέλος).³² Επομένως, η ελληνική θέση προέβλεπε ότι «η οριοθέτηση της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδος ακολουθεί τις ίδιες αρχές ανεξάρτητα από τον ηπειρωτικό ή νησιωτικό χαρακτήρα του εδάφους».³³

Από αυτό το σημείο και έπειτα κατέστη σαφές ότι το χάσμα των απόψεων ανάμεσα στις δυο χώρες ήταν αγεφύρωτο. Η ελληνική κυβέρνηση έκρινε

²⁵ Ηρακλείδης Αλέξης, *Άσπονδοι γείτονες: Ελλάδα - Τουρκία: Η διένεξη του Αιγαίου* (Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2007), σελ. 77.

²⁶ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 244.

²⁷ Ροζάκης Χ., σελ. 281. Ηρακλείδης Α., σελ. 84.

²⁸ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 248.

²⁹ Στο ίδιο, σελ. 245.

³⁰ Ριζάς Σ., σελ. 27.

³¹ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 243.

³² Ριζάς Σ., σελ. 30.

³³ Ροζάκης Χ., σελ. 277-278.

ασυμβίβαστη την προκλητική στάση της Τουρκίας τόσο με τη Σύμβαση της Γενεύης, όσο και με το φυσικό γεγονός της ύπαρξης στον χώρο του Αρχιπελάγους 2.316 ελληνικών νησιών,³⁴ αποβλέποντας στην επίλυση του ζητήματος μέσω του διαλόγου, βασισμένου στους κανόνες δικαίου και αποφεύγοντας σπασμωδικές κινήσεις που θα υπονόμευαν τη διαπραγματευτική διαδικασία. Έτσι, το 1975 προτείνει επίσημα στην Τουρκία την κοινή προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ύστερα από υπογραφή συνυποσχετικού-μορατόριουμ) για τη δικαστική επίλυση της διαφοράς³⁵, πρόταση την οποία αποδέχεται αρχικά η τουρκική κυβέρνηση.³⁶ Εν τέλει όμως, η υπαναχώρηση της τουρκικής πλευράς και η ξαφνική εμμονή της στην επίλυσή του μέσω διμερών διαπραγματεύσεων όξυνε εκ νέου τις σχέσεις και απετέλεσε σημείο τριβής που οδήγησε τις δυο χώρες στο χείλος του πολέμου το καλοκαίρι του 1976.

Διεύρυνση αιγιαλίτιδας ζώνης/εναερίου χώρου

Από την αρχή της αντιπαράθεσης για την υφαλοκρηπίδα, ένα νέο θέμα έκανε την εμφάνισή του στην ελληνοτουρκική ατζέντα: το ζήτημα της διεύρυνσης της αιγιαλίτιδας ζώνης. Ο όρος αυτός αφορά τη θαλάσσια περιοχή που ξεκινά από την ακτή της ξηράς και εκτείνεται ως ένα σημείο μέσα στη θάλασσα που με το σημερινό νομικό καθεστώς μπορεί να απέχει 12 ναυτικά μίλια (ν.μ.) από τη γραμμή βάσης.³⁷ Στην εν λόγω περιοχή το παράκτιο κράτος ασκεί «πλήρη κυριαρχία εξομοιούμενη με την κυριαρχία επί του χερσαίου εδάφους του».³⁸ Από το 1973 η Τουρκία άρχισε να αντιδρά στο ενδεχόμενο διεύρυνσης της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης από τα 6 ν.μ. στα 12 με εμπρηστικές δηλώσεις, αφού με μονομερή επέκταση της ελληνικής πλευράς το Αιγαίο θα γινόταν αποκλειστικά ελληνικό, μαζί με την υφαλοκρηπίδα του.³⁹

Κατά τη διάρκεια της Τρίτης Συνδιάσκεψης για το Δίκαιο της Θάλασσας, η τουρκική πλευρά προώθησε νομοθετικές ρυθμίσεις που θα εξαιρούσαν το Αιγαίο από την καθιέρωση ενός γενικού κανόνα, με βάση τον οποίο τα παράκτια κράτη μπορούν

³⁴ Σβολόπουλος Κ., σελ. 251.

³⁵ Κλάψης Αντώνης, «Πολυδιάστατη διπλωματία. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1974-1980», στο Αλεξάνδρου, Χ. κ.ά., *Αφιέρωμα στον Βασίλη Μιχαηλίδη (1849-1917)*, περιοδικό Η δέλτος, Τεύχος 1ο, Ιούλιος-Δεκέμβριος 2017, έτος 1^ο, σελ. 163.

³⁶ Βαληνάκης Γ., σελ. 210.

³⁷ Ροζάκης Χ., σελ. 343.

³⁸ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 254.

³⁹ Ηρακλείδης Α., σελ. 87.

να επεκτείνουν τα χωρικά τους ύδατα στα 12 ν.μ.⁴⁰ Από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα αντιλαμβανόμενη τα κέρδη που θα κόμιζε από την καθιέρωση αυτού του κανόνα, άρχισε να προωθεί την εφαρμογή της ρύθμισης προς όφελός της. Η απάντηση της τουρκικής κυβέρνησης, πως ενδεχόμενη επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων θα αποτελούσε *casus belli*, ήταν άμεση και σαφής.⁴¹

Οι διαδοχικές αποτυχίες της Άγκυρας να επιβάλει την άποψή της την οδήγησαν σε δυο επιπόλαιες κινήσεις: στην άρνησή της να υπογράψει τη Σύμβαση του 1982 μαζί με τις υπόλοιπες χώρες και στην έκδοση νόμου, σύμφωνα με τον οποίο οι διευθετήσεις στο θαλάσσιο καθεστώς θα επιτυγχάνονταν με την εφαρμογή της ευθυδικίας (*equity*).⁴²

Παράλληλα, η τουρκική κυβέρνηση εκδήλωσε την επιθυμία της για μεταβολή του ισχύοντος καθεστώτος του εναερίου χώρου στο Αιγαίο. Το εύρος του ελληνικού εθνικού εναερίου χώρου ορίστηκε στα 10 ν.μ. από τις ακτές με το ΠΔ της 18ης Σεπτεμβρίου 1931,⁴³ απόφαση την οποία η Τουρκία άρχισε να αμφισβητεί ζητώντας από την ελληνική Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας να περιορίσει τον ελληνικό εναέριο χώρο στα 6 ν.μ., στα όρια της αιγιαλίτιδας ζώνης.⁴⁴

Από το 1975 η Άγκυρα εφάρμοσε την πολιτική των παραβιάσεων-παραβάσεων των θεσμών του εναερίου χώρου του Αιγαίου με στρατιωτικές πτήσεις σε περιόδους ασκήσεων (εθνικών ή νατοϊκών) στο χωρικό διάστημα ανάμεσα στα 6 και τα 10 ν.μ., χωρίς προειδοποίηση,⁴⁵ μιας και η αναντιστοιχία των χωρικών υδάτων/εναερίου χώρου ήταν *«εντελώς ασυμβίβαστη με το διεθνές δίκαιο και παράνομη πρακτική»*.⁴⁶

FIR Αθηνών & επιχειρησιακά όρια NATO

Τον Δεκέμβριο του 1944 υπεγράφη στο Σικάγο η σύμβαση περί «Διεθνούς Πολιτικής Αεροπορίας», που καθόριζε την ίδρυση του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO), για την οριοθέτηση των περιοχών ευθύνης για τον έλεγχο του εναερίου χώρου των χωρών-μελών του (Flight Information Region-FIR).⁴⁷ Στο

⁴⁰ Ροζάκης Χ., σελ. 338.

⁴¹ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 253.

⁴² Ροζάκης Χ., σελ. 339.

⁴³ Θεοδωρόπουλος Β., σελ. 277.

⁴⁴ Ροζάκης Χ., σελ. 354.

⁴⁵ Στο ίδιο, σελ. 355.

⁴⁶ Ηρακλείδης Α., σελ. 118.

⁴⁷ Ροζάκης Χ., σελ. 374.

πλαίσιο των συνδιασκέψεων αεροναυτιλίας το 1952 οριοθετήθηκε το FIR Αθηνών, που καλύπτει τις πτήσεις των πολιτικών αεροσκαφών σχεδόν σε όλο το Αιγαίο και σε διάσπαρτα τμήματα του διεθνούς εναερίου χώρου.⁴⁸ Σύμφωνα με τους διεθνείς κανόνες, η Ελλάδα απαιτεί από όλα τα αεροσκάφη (πολιτικά και στρατιωτικά) να καταθέτουν σχέδια πτήσης πριν από την είσοδό τους στο FIR Αθηνών.⁴⁹

Το καλοκαίρι του 1974 η Άγκυρα, αμφισβήτησε αυτό το καθεστώς για να εδραιώσει μέση γραμμή στο Αιγαίο μεταξύ των δυο περιοχών πτήσεων (FIR Αθηνών και FIR Κωνσταντινούπολης).⁵⁰ Στις 8 Αυγούστου η τουρκική κυβέρνηση εξέδωσε αυθαίρετα τη NOTAM 714 (ειδοποίηση προς αεροναυτιλομένους), ζητώντας από τα αεροσκάφη που πετούσαν στο ανατολικό Αιγαίο να αναφέρουν τις πτήσεις τους στα τουρκικά κέντρα ελέγχου της εναέριας κυκλοφορίας,⁵¹ απαίτηση που προσέκρουε στις αποφάσεις του ICAO και στην αντίδραση της Ελλάδας, η οποία κήρυξε ολόκληρο το Αιγαίο ως περιοχή επικίνδυνη με την έκδοση απαντητικής ειδοποίησης NOTAM 1157.⁵² Το αποτέλεσμα ήταν η διακοπή όλων των αεροπορικών συγκοινωνιών ανάμεσα στις δυο χώρες, με την ελληνική πλευρά να υποστηρίζει πως «η διενέργεια ελέγχου... επικίνδυνη για την ασφάλεια των πτήσεων».⁵³

Την ίδια στιγμή η Τουρκία ήγειρε ζήτημα και για αναθεώρηση των ζωνών επιχειρησιακού ελέγχου στο Αιγαίο στο πλαίσιο του NATO.⁵⁴ Ύστερα από την αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του NATO, η Άγκυρα επιθυμούσε την ανάληψη του ελέγχου των ναυτικών επιχειρήσεων στο Αιγαίο,⁵⁵ απαιτώντας οι ναυτικές επιχειρήσεις στο Αιγαίο να ελέγχονται, όχι από τον παράκτιο διοικητή, αλλά από τον εκάστοτε διοικητή της ναυτικής δύναμης που θα διεξάγει επιχειρήσεις στην περιοχή,⁵⁶ αξίωση που συνδέθηκε με το ζήτημα επανένταξης της Ελλάδας στο NATO.⁵⁷

⁴⁸ Ηρακλείδης Α., σελ. 88.

⁴⁹ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 287.

⁵⁰ Ηρακλείδης Α., σελ. 88.

⁵¹ Βαληνάκης Γ., σελ. 206.

⁵² Σβολόπουλος Κ., σελ. 253.

⁵³ Στο ίδιο, σελ. 253.

⁵⁴ Βαληνάκης Γ., σελ. 206.

⁵⁵ Ηρακλείδης Α., σελ. 89.

⁵⁶ Σβολόπουλος Κ., σελ. 254.

⁵⁷ Στο ίδιο, σελ. 254.

Αποστρατιωτικοποίηση νήσων Ανατολικού Αιγαίου

Η αμφισβήτηση του δικαιώματος στρατιωτικοποίησης (συμφωνία δυο ή περισσότερων κρατών για μη οχύρωση συγκεκριμένης εδαφικής ζώνης) των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου από την Τουρκία εκκινεί από τη δεκαετία του 1950, ύστερα από πρόταση συμπερίληψης της Λήμνου στον στρατιωτικό σχεδιασμό του ΝΑΤΟ.⁵⁸ Το φάσμα των τουρκικών πιέσεων διευρύνθηκε από το 1974 και έπειτα, με την Άγκυρα να επικαλείται παραβιάσεις των διεθνών καταστατικών συνθηκών και συμβάσεων (Λωζάννης και Παρισίων) από την ελληνική πλευρά.⁵⁹

Από την άποψη του διεθνούς δικαίου οι νήσοι του Ανατολικού Αιγαίου χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες. Στην πρώτη ανήκουν τα νησιά Λήμνος και Σαμοθράκη, στα οποία είχε επιβληθεί το 1923 με τη Συνθήκη της Λωζάννης υποχρέωση αποστρατιωτικοποίησης, όπως είχε επιβληθεί αντίστοιχα στα τουρκικά Στενά και τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο. Με τη σύμβαση του Montreux (Ιούλιος 1936) η Τουρκία πετυχαίνει την απαλλαγή της από τις υποχρεώσεις που υπαγόρευε η Συνθήκη της Λωζάννης, εξέλιξη όμως που αφορούσε και τα ελληνικά νησιά Λήμνο και Σαμοθράκη.⁶⁰ Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τα νησιά της Λέσβου, της Χίου, της Σάμου και της Ικαρίας, στα οποία σύμφωνα με το άρθρο 13 της Συνθήκης της Λωζάννης επιβλήθηκε καθεστώς μερικής αποστρατιωτικοποίησης. Τέλος, την τρίτη κατηγορία νησιών απαρτίζουν τα Δωδεκάνησα, που παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο από την Ιταλία με τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων (1947), η οποία απαγόρευε την τοποθέτηση ναυτικής, στρατιωτικής ή αεροπορικής εγκατάστασης, ενώ επέτρεπε μόνο την ύπαρξη περιορισμένου αριθμού προσωπικού εσωτερικής ασφαλείας με οπλισμό.⁶¹

Με αφορμή την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, η ελληνική κυβέρνηση δρομολόγησε τη λήψη αμυντικών μέτρων στα ανατολικότερα νησιά για την προστασία τους απέναντι σε ενδεχόμενη τουρκική επίθεση. Η αντίδραση της Τουρκίας ήταν άμεση· προέβη στη δημιουργία της Δ΄ Στρατιάς της Σμύρνης (Απρίλιος 1975) για την ενίσχυση της τουρκικής άμυνας έναντι της ελληνικής «απειλής».⁶² Λίγο αργότερα, η απόφαση για τον αποκλεισμό της Λήμνου έφερε την

⁵⁸ Ροζάκης Χ., σελ. 424.

⁵⁹ Στο ίδιο, σελ. 423.

⁶⁰ Βαληνάκης Γ., σελ. 207.

⁶¹ Στο ίδιο, σελ. 207.

⁶² Ροζάκης Χ., σελ. 425.

άρνηση της Ελλάδας να συμμετέχει στα νατοϊκά γυμνάσια που διεξάγονταν στο Αιγαίο.⁶³

1974: Η ανατροπή

Στο υπόστρωμα αυτό των ελληνοτουρκικών σχέσεων ήλθαν να προστεθούν το καλοκαίρι του 1974 η τουρκική εισβολή στην Κύπρο, η κατοχή του βορείου τμήματος της Μεγαλονήσου (περίπου 38% του κυπριακού εδάφους)⁶⁴ και η εκδίωξη 180.000 Ελληνοκυπρίων.⁶⁵ Τα εν λόγω γεγονότα εδραίωσαν στην Τουρκία την αντίληψη ότι η πολιτική δια των όπλων και η απειλή βίας αποτελούσαν τον μοναδικό δρόμο για την απόκτηση διαπραγματευτικών επιχειρημάτων έναντι της Ελλάδας.⁶⁶

Στην πραγματικότητα, το χουντικό πραξικόπημα είχε προσφέρει απλόχερα στην Άγκυρα το πρόσχημα που επιζητούσε για να επιχειρήσει μια στρατιωτική επέμβαση στην Κύπρο,⁶⁷ (μιας και η τουρκική ηγεσία γνώριζε ότι η Ελλάδα τη δεδομένη χρονική στιγμή ήταν πολεμικά απaráσκευη και δεν επιθυμούσε να υποστηρίξει ένα πολεμικό εγχείρημα),⁶⁸ και να καταστεί κραταιά περιφερειακή δύναμη.⁶⁹ Για την Άγκυρα η εισβολή της στην Κύπρο εθεωρείτο απλώς ως μια «ειρηνευτική επιχείρηση»⁷⁰ (η οποία κατά την ίδια απέρρεε από τη συνθήκη εγγυήσεως του 1960 που είχε υπογραφεί μεταξύ της ίδιας, της Ελλάδας και της Βρετανίας)⁷¹ και στόχευε στην προστασία της τουρκικής μειονότητας του νησιού, σε αντίθεση με την ελληνική πλευρά που την ερμήνευσε ως πολιτική της «εθνοκάθαρσης» της Μεγαλονήσου από το ελληνοκυπριακό στοιχείο.⁷²

Αξίζει βέβαια να σημειωθεί πως αμέσως μετά την έναρξη του Αττίλα II (14 Αυγούστου 1974), η ελληνική κυβέρνηση εθνικής ενότητας υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή ανακοίνωσε την απόφασή της να αποχωρήσει από το στρατιωτικό

⁶³ Στο ίδιο, σελ. 427.

⁶⁴ Βερέμης Θ., σελ. 182.

⁶⁵ Στο ίδιο, σελ. 182.

⁶⁶ Στο ίδιο, σελ. 181.

⁶⁷ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 221.

⁶⁸ Στο ίδιο, σελ. 221.

⁶⁹ Σακκάς Γιάννης, *Η Ελλάδα στη Μεσόγειο, 1950-2004: Εξωτερική πολιτική και περιφερειακές συγκρούσεις* (Αθήνα: Κάλιπος, 2015), σελ. 91, διαθέσιμο στο <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5105>

⁷⁰ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 224.

⁷¹ Στο ίδιο, σελ. 224.

⁷² Κρανιδιώτης Γιάννης, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική: Σκέψεις και προβληματισμοί στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα* (Αθήνα: Σιδέρης, 1999), σελ. 193.

σκέλος του NATO⁷³. ενέργεια που δεν προσέλαβε μόνο την έννοια της πολιτικής διαμαρτυρίας «για την επιδειχθείσα ανικανότητα της Ατλαντικής Συμμαχίας» να αποτρέψει μια ελληνοτουρκική σύγκρουση, αλλά που λειτούργησε και ως μοχλός πίεσης προς το NATO εξαιτίας της λανθασμένης μεροληπτικής του πολιτικής έναντι της Τουρκίας.⁷⁴ Η κίνηση αυτή κατά τον Λαμπρία ήταν το «άνοιγμα μιας βαλβίδας για τη διαφυγή της εκρηκτικά συσσωρευμένης λαϊκής αγανακτήσεως», μιας και συνάντησε τη γενική επιδοκιμασία στο εσωτερικό της Ελλάδας.⁷⁵

Ο Αττίλας II καταδικάστηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, το οποίο αποδοκίμασε τις μονομερείς τουρκικές στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον της Κυπριακής Δημοκρατίας, ζητώντας την άμεση απόσυρση όλων των ξένων στρατιωτικών δυνάμεων που βρίσκονταν παράνομα στο έδαφός της.⁷⁶ Ακόμη, με πρωτοβουλία του Κογκρέσου επιβλήθηκε στην Άγκυρα η διακοπή της αποστολής στρατιωτικής βοήθειας (εμπάργκο), αφού κατά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο είχε χρησιμοποιηθεί αμερικανικός οπλισμός, γεγονός που αντιτίθετο στην αμερικανική νομοθεσία (τα αμερικανικά όπλα θα έπρεπε να χρησιμοποιούνται μόνον για την άμυνα κατά του «κοινού εχθρού»).⁷⁷

Η αντίδραση της Σοβιετικής Ένωσης απέναντι στην πρώτη τουρκική επέμβαση ήταν συγκρατημένη, ενώ κατά τον Αττίλα II άλλαξε τη στάση της μόνο σε φραστικό επίπεδο. Τούτο συνέβη για δυο λόγους: αφενός γιατί η κατοχή του 38% περίπου του κυπριακού εδάφους έδινε το πλεονέκτημα στο NATO να ελέγχει καλύτερα το νησί, γεγονός που την ενοχλούσε και αφετέρου γιατί τη συνέφερε η επικράτηση του αντιαμερικανικού κλίματος που διακατείχε την ελληνική κοινή γνώμη αμέσως μετά την τουρκική εισβολή.⁷⁸

Με τη σειρά της η Βρετανία ήταν εμφανώς διχασμένη, με τον μεν υπουργό Εξωτερικών Τζέιμς Κάλλαχαν να παρουσιάζεται ενοχλημένος με τη συνεχιζόμενη τουρκική επιθετικότητα και το δε βρετανικό υπουργείο Άμυνας να υποστηρίζει ότι ενδεχόμενη επέμβαση στο νησί θα έπρεπε να επιχειρηθεί από κοινού με τις ΗΠΑ.⁷⁹

⁷³ Στεργίου Ανδρέας, *Διεκδικώντας αλληλεγγύη: Η άμυνα της Ευρώπης και η Ελλάδα 1947-1996* (Αθήνα: Κάλιππος, 2021), σελ. 79.

⁷⁴ Βαληνάκης Γ., σελ. 217.

⁷⁵ Κλάνης Αντώνης, *1974: Μεταπολίτευση* (Αθήνα: Μεταίχμιο, 2020), σελ. 178.

⁷⁶ Στο ίδιο, σελ. 181.

⁷⁷ Συρίγος Άγγελος & Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Μεταπολίτευση 1974-1975: 50 Ερωτήματα και Απαντήσεις* (Αθήνα: Πατάκης, 2024), σελ. 147.

⁷⁸ Συρίγος Α., σελ. 229.

⁷⁹ Συρίγος Α. & Χατζηβασιλείου Ε., σελ. 135.

Σε αυτό το κλίμα δεν ελήφθησαν άμεσα μέτρα εκ μέρους της Βρετανίας προκειμένου να αποτραπεί η τουρκική προέλαση. Έτσι, περιορίστηκε στον ρόλο εκείνου που καθοδηγεί τις σχετικές διαπραγματεύσεις και «κατέχει τον στυλογράφο» (penholder).⁸⁰

Έδη από τον Αττίλα Ι, η στάση του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών Henry Kissinger θα μπορούσε να χαρακτηριστεί φιλοτουρκική, αφού (σιωπηρά) τασσόταν υπέρ των δράσεων της Τουρκίας στο νησί και απέτρεπε άλλες χώρες από τη στρατιωτική εμπλοκή τους στο ζήτημα.⁸¹ Η φιλοτουρκική στάση των ΗΠΑ υπαγορευόταν από το γεγονός ότι η Άγκυρα αποτελούσε πολύ πιο σημαντικό σύμμαχο για τον νατοϊκό αμυντικό μηχανισμό σε σύγκριση με την Ελλάδα, μιας και οι αμερικανικές βάσεις στην Τουρκία της έδιναν το πλεονέκτημα της στενής παρακολούθησης της Σοβιετικής Ένωσης σε μια περίοδο που η παρουσία της στην ανατολική Μεσόγειο είχε αρχίσει να αυξάνεται.⁸²

⁸⁰ Στο ίδιο, σελ. 135.

⁸¹ Στο ίδιο, σελ. 134.

⁸² Συρίγος Α, σελ. 230-231.

Κεφάλαιο II. Η πορεία προς την κρίση του 1976

Η πρώτη έξοδος του «ΣΙΣΜΙΚ-I»

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στις 27 Ιανουαρίου 1975 η ελληνική κυβέρνηση επέδωσε ρηματική διακοίνωση μέσω του πρεσβευτή της στην Άγκυρα, Δημητρίου Κοσμάδópουλου, στον Τούρκο υπουργό Εξωτερικών, Μελίχ Εξενμπέλ, με την οποία πρότεινε τη σύνταξη συνυποσχετικού-moratorium για την παραπομπή της διαφοράς στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ΔΔΧ).⁸³ Η πρόταση της Ελλάδας, που στόχευε στην επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών σύμφωνα με τους εφαρμοστέους κανόνες δικαίου, έγινε αρχικά δεκτή από την Τουρκία, η οποία ανέφερε: *«κατ' αρχήν, η τουρκική κυβέρνηση αντιμετωπίζει ευμενώς την πρόταση της ελληνικής κυβέρνησεως να παραπεμφθεί η διένεξη για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδος του Αιγαίου από κοινού στο Διεθνές Δικαστήριο»*,⁸⁴ προτείνοντας εν συνεχεία συνάντηση σε υπουργικό επίπεδο, αφού θεωρούσε πως το ζήτημα είχε χαρακτήρα πολιτικό και ήταν υψίστης σπουδαιότητας.⁸⁵

Στη συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών των δυο χωρών Μπίτσιου-Τσαγλαγιαγκίλ κατέστη σαφής η διάσταση απόψεων: η τουρκική πλευρά προσπαθούσε να απεμπλακεί από την υπόσχεσή της για προσφυγή από κοινού στο Διεθνές Δικαστήριο, σε αντίθεση με την ελληνική αντιπροσωπεία που παρουσιάστηκε έτοιμη να συζητήσει τις λεπτομέρειες, συνοδεία ξένων ειδικών στο διεθνές δίκαιο,⁸⁶ όπως ο καθηγητής G. Vedel.⁸⁷ Το γεγονός αυτό δυσaráεστησε ιδιαίτερα την τουρκική πλευρά, η οποία προσπάθησε να απεμπλακεί από τη δέσμευσή της. Τελικώς, αποφασίστηκε το ζήτημα να παραπεμφθεί στη διάσκεψη των δυο πρωθυπουργών Καραμανλή-Ντεμιρέλ στις Βρυξέλλες, την άνοιξη του 1975.⁸⁸

Η συμφωνία που προέκυψε από την εν λόγω συνάντηση υπήρξε βραχύβια σε ό,τι αφορά την παραπομπή του ζητήματος στο ΔΔΧ. Έτσι, ενώ η Αθήνα προχωρούσε

⁸³ Μπίτσιος Δημήτρης, *Πέρα από τα σύνορα: 1974-1977* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 1983), σελ. 70.

⁸⁴ Στο ίδιο, σελ. 70-71.

⁸⁵ Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις* (Αθήνα: Πατάκης, 2022), σελ. 305-306.

⁸⁶ Στο ίδιο, σελ. 306.

⁸⁷ Ηρακλείδης Αλέξης, *Άσπονδοι γείτονες: Ελλάδα - Τουρκία: Η διένεξη του Αιγαίου* (Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2007), σελ. 94.

⁸⁸ Συρίγος Α., σελ. 306-307.

με γοργούς ρυθμούς στην προετοιμασία των προτάσεών της, η Άγκυρα κωλυσιεργούσε, ακολουθώντας παρελκυστική πολιτική και ζητώντας η κοινή ανακοίνωση στον Τύπο να αναφέρεται γενικά στο «αμοιβαίου ενδιαφέροντος πρόβλημα» της υφαλοκρηπίδας.⁸⁹

Από εκεί και έπειτα η Άγκυρα επιβεβαίωσε τις ανησυχίες της Αθήνας, αφού με ρηματική διακοίνωσή της στις 30 Σεπτεμβρίου υπαναχώρησε στην αρχική της θέση, που προήγε ως μέσο επίλυσης της διαφοράς για την υφαλοκρηπίδα τις διμερείς διαπραγματεύσεις και όχι την παραπομπή στο ΔΔΧ.⁹⁰ Ακόμη, τόνισε την επιθυμία της για επιστροφή στην ιδέα της από κοινού έρευνας και εκμετάλλευσης των πόρων της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου.⁹¹ Επί της ουσίας, η τουρκική πλευρά παρέμεινε αμετακίνητη στη θέση πως η διαφορά είναι επί τη βάση της πολιτικής, *«απρόσφορη να αποτελέσει πεδίο εφαρμογής απλών και μόνο κανόνων δικαίου»*.⁹²

Την ίδια περίοδο, η τουρκική κυβέρνηση αρνήθηκε την πρόταση της ελληνικής για τη σύναψη συμφώνου μη επιθέσεως, το οποίο στόχευε αφενός στην ειρηνική επίλυση των διαφορών μέσω της απαγόρευσης χρήσης βίας και αφετέρου στην αμοιβαία ενημέρωση επί των εξοπλισμών των δυο χωρών.⁹³ Ο πρωθυπουργός της Τουρκίας εμφανιζόταν αρκετά επιφυλακτικός ως προς τις ελληνικές προθέσεις, διατηρώντας επιφυλάξεις για τη σημασία και τα οφέλη που θα κόμιζαν οι δύο πλευρές. Τούτο οφειλόταν εν μέρει στην οξεία κριτική περί διακύβευσης των τουρκικών εθνικών συμφερόντων που υπέστη ο Ντεμιρέλ από την αξιωματική αντιπολίτευση προεξάρχοντος του Μπουλέντ Ετζεβίτ⁹⁴ και στην άρνηση του ΝΑΤΟ να προωθήσει αυτή τη συμφωνία, διότι διέβλεπε ενδεχόμενη υποβάθμιση του κύρους του.⁹⁵

Οι εξελίξεις που έλαβαν χώρα μέσα στο 1976 ανατρέπουν την πορεία προς την υπογραφή συνυποσχετικού και οδηγούν την Ελλάδα σε συμβιβασμό με την ιδέα

⁸⁹ Ροζάκης Χρήστος, «Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση: Τα διμερή και τα διεθνή θεσμικά ζητήματα», στο Αλεξανδρή, Α. κ.ά., *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987* (Αθήνα: Γνώση, 1988), σελ. 285.

⁹⁰ Στο ίδιο, σελ. 285.

⁹¹ Ηρακλείδης Α., σελ. 97.

⁹² Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1945-1981* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2001), σελ. 251.

⁹³ Αρχείο Κωνσταντίνος Καραμανλής, Τόμος 9, Γενική Επιμέλεια Κωνσταντίνος Σβολόπουλος (Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής, Εκδοτική Αθηνών, 1995), σελ. 203.

⁹⁴ Ηρακλείδης Α., σελ. 97.

⁹⁵ Συρίγος Α., σελ. 312.

των διμερών διαπραγματεύσεων.⁹⁶ Τη θρυαλλίδα των γεγονότων του Αυγούστου απετέλεσε η πρόθεση της τουρκικής κυβέρνησης να πραγματοποιήσει σεισμολογικές έρευνες στην υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου με την αποστολή του ωκεανογραφικού σκάφους «Χόρα», για να διαπιστώσει την ύπαρξη κοιτασμάτων πετρελαίου.⁹⁷ Η αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης υπήρξε άμεση υπογραμμίζοντας ότι από τη μια πλευρά το πλοίο δεν έπρεπε να διεξάγει έρευνες σε περιοχές, τις οποίες η Ελλάδα θεωρούσε ότι της ανήκαν και πως από την άλλη οι προκλητικές ενέργειες της Άγκυρας θα απέβαιναν μοιραίες στην εξέλιξη του διαλόγου που είχε ήδη ξεκινήσει μεταξύ των δυο χωρών.⁹⁸

Μέχρι και τον Ιούνιο του 1976, οι ελληνικές πηγές ήλπιζαν σε εξωτερικές πιέσεις που θα σταματούσαν την Άγκυρα από την έξοδο του «Χόρα». Στις αρχές Ιουλίου, ο Kissinger σε μήνυμά του προς τον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών τον διαβεβαίωνε ότι οι ΗΠΑ θα φρόντιζαν, ώστε η έξοδος του τουρκικού σκάφους στο Αιγαίο να μη δυναμιτίσει περαιτέρω τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.⁹⁹

Ωστόσο, ούτε οι αυστηρές προειδοποιήσεις της Ελλάδας στάθηκαν ικανές να κάμψουν την τουρκική επιθυμία για άμεσο διαμοιρασμό της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Το αδιέξοδο στην εύρεση μιας κοινά αποδεκτής διαπραγματευτικής διαδικασίας απέληξε στην κορύφωση της κρίσης το καλοκαίρι του 1976.¹⁰⁰ Ύστερα από τρεις αναβολές της εξόδου του «Χόρα», το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας της Τουρκίας έδωσε το πράσινο φως για την πραγματοποίηση της ερευνητικής του αποστολής στις 13 Ιουλίου 1976.¹⁰¹ Σε τελική ανάλυση, η Τουρκία προκάλεσε την κρίση τρεις μήνες μετά τη διατύπωση της ελληνικής προτάσεως για σύναψη συμφώνου μη επιθέσεως.¹⁰²

Το «Χόρα» απέπλευσε μέσα σε κλίμα εθνικιστικού παροξυσμού με θυσίες προβάτων, επικλήσεις στον Αλλάχ και προσευχές ιμάμηδων για την αποστολή του.¹⁰³ Μετά από διαδοχικές αναβολές και μία περιορισμένη έξοδο του σκάφους στα

⁹⁶ Ροζάκης Χ., σελ. 287.

⁹⁷ Ροζάκης Χ., σελ. 287.

⁹⁸ Συρίγος Α., σελ. 315.

⁹⁹ Ριζάς Σωτήρης, *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και το Αιγαίο: 1973-1976* (Αθήνα: Σιδέρης, 2006), σελ. 138.

¹⁰⁰ Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1945-1981* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2001), σελ. 327.

¹⁰¹ Συρίγος Α., σελ. 315.

¹⁰² Αρχείο Κωνσταντίνος Καραμανλής, Τόμος 9, σελ. 227.

¹⁰³ Συρίγος Α., σελ. 316.

ανοιχτά της Τουρκίας, ξεκίνησε έρευνες από τις 6 έως τις 15 Αυγούστου στον θαλάσσιο χώρο ανάμεσα στον Άγιο Ευστράτιο, στη Λέσβο, και στις μικρασιατικές ακτές πλησίον αυτής, δηλαδή σε περιοχές διαμφισβητούμενης υφαλοκρηπίδας.¹⁰⁴ Κατά τη διάρκεια των ερευνών του τελούσε υπό στενή επιτήρηση από ελληνικά πλοία, ενώ την ίδια στιγμή στην περιοχή λάμβαναν χώρα αεροναυτικά γυμνάσια των δυο χωρών.¹⁰⁵

Καθ' όλη τη διάρκεια του απόπλου του το θερμόμετρο ανέβαινε και οι δυο χώρες έφτασαν στο χείλος του πολέμου. Σύμφωνα με τον υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας Μπίτσιο η αγανάκτηση στο εσωτερικό της χώρας ογκώθηκε,¹⁰⁶ με την αντιπολίτευση και τον πρόεδρο του Πανελλήνιου Σοσιαλιστικού Κόμματος (ΠΑΣΟΚ) Ανδρέα Παπανδρέου να χαρακτηρίζει ως σφάλμα τη μη βύθιση του πλοίου με τη χαρακτηριστική φράση «*Βυθίσατε το 'Χόρα'*», τη στιγμή που παραβίαζε τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα.¹⁰⁷

Η αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης υπήρξε άμεση με τον Έλληνα πρέσβη στην Άγκυρα, Κοσμαδόπουλο να επιδίδει στις 7 Αυγούστου στην τουρκική Κυβέρνηση την ακόλουθη διακοίνωση:

«Η ελληνική Κυβέρνησις έχει την τιμήν να γνωρίση εις το τουρκικόν Υπουργείον Εξωτερικών, διά την 19.45' ώραν της 6ης Αυγούστου 1976, το τουρκικόν πλοίον "ΜΤΑ Σισμίκ Ι" επεσημάνθη εις ύδατα διεθνή μέν, άλλ' υπερκείμενα της ελληνικής υφαλοκρηπίδος. Περί την 22αν ώραν η ελληνική Κυβέρνησις επληροφορείτο, ότι από της 20.54' ώρα είχε διαπιστωθεί, ότι το τουρκικόν εξερευνητικόν σκάφος προέβαιεν εις σεισμικήν διερεύνησιν της ελληνικής υφαλοκρηπίδος άνευ της συγκαταθέσεως της ελληνικής Κυβερνήσεως. Η διερεύνησις αύτη εξηκολούθει τουλάχιστον μέχρι της 22.40' ώρας. Την 00.30' της 7ης Αυγούστου, το σκάφος "ΜΤΑ Σισμίκ Ι" εγκατέλειπε τα υπερκείμενα της ελληνικής υφαλοκρηπίδος ύδατα.

» Η περιοχή όπου διεξήχθη η διερεύνησις, περιλαμβάνεται μεταξύ των ακολούθων επτά στιγμάτων:

Πλάτος 39 26,5 Β' + μήκος 25 50,5 Α'

¹⁰⁴ Στο ίδιο, σελ. 316.

¹⁰⁵ Στο ίδιο, σελ. 316.

¹⁰⁶ Μπίτσιος Δ., σελ. 80.

¹⁰⁷ Στο ίδιο, σελ. 80.

Πλάτος 39 25 Β' + μήκος 25 48 Α'

Πλάτος 39 22 Β' + μήκος 25 45 Α'

Πλάτος 39 23 Β' + μήκος 25 44 Α'

Πλάτος 39 26 Β' + μήκος 25 45 Α'

Πλάτος 39 28 Β' + μήκος 25 44 Α'

Πλάτος 39 30 Β' + μήκος 25 43 Α'

» Συμφώνως προς τας αρχάς του διεθνούς δικαίου, το τμήμα τούτο της υφαλοκρηπίδος του Αιγαίου ανήκει εις την Ελλάδα. Η ελληνική Κυβέρνησις διαμαρτύρεται διά την κατάφωρον ταύτην παραβίασιν του απορρέοντος εκ του διεθνούς δικαίου δικαιώματός της και ζητεί από την τουρκικήν Κυβέρνησιν να λάβη επειγόντως παν πρόσφορον μέτρον, ίνα η παραβίασις αυτή μη επαναληφθή εις το μέλλον. Η ελληνική Κυβέρνησις δηλοί, ωσαύτως, ότι επιφυλάσσεται απάντων των δικαιωμάτων της επί της υφαλοκρηπίδος της ανηκούσης εις την Ελλάδα». ¹⁰⁸

Την ίδια στιγμή, ο υπουργός Εξωτερικών Δ. Μπίτσιος απέστειλε την ακόλουθη επιστολή στον Αμερικανό ομόλογό του, Kissinger:

«Θα γνωρίζετε ασφαλώς ότι επί μήνες τώρα αντιμετωπίζαμε την απειλή ενός νέου τουρκικού τετελεσμένου γεγονότος. Αναφέρομαι συγκεκριμένα στο ενδεχόμενο μιας σεισμικής εξερευνήσεως της ελληνικής υφαλοκρηπίδος από το τουρκικό σκάφος "ΜΤΑ Σισμίκ Ι". Αυτή η απειλή τώρα πραγματοποιήθηκε. Οι Τούρκοι δεν συγκρατήθηκαν ούτε από τις συνομιλίες για την υφαλοκρηπίδα που διεξήγοντο περιοδικά ούτε από τις προειδοποιήσεις της ελληνικής Κυβερνήσεως. Και οι παροτρύνσεις της Κυβερνήσεως των Ηνωμένων Πολιτειών δεν ελήφθησαν υπ' όψιν. Ακόμα και μια προσπάθειά μας την τελευταία στιγμή, να καταλήξουμε σε μια συνεννόηση που θα μπορούσε να αποτρέψει ανεπιθύμητες εξελίξεις, αποκρούσθηκε από την τουρκική Κυβέρνηση. »Στην επιστολή σας της 10ης Απριλίου 1976 προς εμέ δηλώσατε ότι ήταν "πεποίθησή σας ότι οι διενέξεις στο Αιγαίο πρέπει να λυθούν με ειρηνικές διαδικασίες και ότι η κάθε πλευρά θα πρέπει να αποτρέψει προκλητικές ενέργειες". Επιπλέον κατά την επίσκεψή μου στην Ουάσινγκτον, μου δώσατε την πρόσθετη διευκρίνιση ότι κατά την εμπεριστατωμένη γνώμη σας μια σεισμική έρευνα επί της ελληνικής υφαλοκρηπίδος θα αποτελούσε προκλητική ενέργεια εκ

¹⁰⁸ Αρχείο Κωνσταντίνος Καραμανλής, Τόμος 9, σελ. 272.

μέρους της Τουρκίας. »Η ελληνική Κυβέρνηση πρέπει να ζητήσει τώρα την επέμβαση της Κυβερνήσεως των Ηνωμένων Πολιτειών γιατί η παρουσία του ως άνω τουρκικού σκάφους στην περιοχή της ελληνικής υφαλοκρηπίδος και η εκτέλεση σεισμικής εξερευνησεως εδημιούργησε μια κρίσιμη κατάσταση που οδηγεί ταχέως σε επικίνδυνες συνέπειες.

»Η ελληνική Κυβέρνηση προβαίνει σε έντονες διαμαρτυρίες προς την τουρκική Κυβέρνηση εναντίον αυτής της ενέργειας, ζητώντας να παύση αμέσως η εξερεύνηση της ελληνικής υφαλοκρηπίδος. Η επείγουσα παράλληλη παρέμβασή σας ελπίζεται ότι θα βοηθήσει να επιτευχθεί αυτό το αποτέλεσμα».¹⁰⁹

Η απάντηση στην ελληνική διακοίνωση επιδόθηκε την επόμενη μέρα, στις 8 Αυγούστου, από τον γραμματέα του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών Σ. Ελεκντάγκ στον Κοσμάδόπουλο και είχε ως εξής:

»Δεδομένου ότι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδος του Αιγαίου μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδος δεν έχει πραγματοποιηθεί, η πρόσφατη ελληνική απόπειρα να χαρακτηρίσει ωρισμένες περιοχές πέραν των χωρικών υδάτων στο Αιγαίο ως "ελληνική υφαλοκρηπίδα" αποτελεί παράβαση των κανόνων και των αρχών του διεθνούς δικαίου. Κατά συνέπειαν, ο ελληνικός ισχυρισμός της παραβιάσεως των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων είναι τελείως αβάσιμος.

» Η Κυβέρνηση της Τουρκίας θα ήθελε επίσης να επισύρει την προσοχή της ελληνικής Κυβερνήσεως επί του γεγονότος ότι το MTA-SISMIK εκτελεί τις έρευνές του εκτός των χωρικών υδάτων στο Αιγαίο όπου η υφαλοκρηπίς δεν έχει ακόμα οριοθετηθεί.

» Η Κυβέρνηση της Τουρκίας, ενώ επιφυλάσσει την θέση της σχετικά με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδος του Αιγαίου, θα ήθελε να επαναλάβει ότι μονομερείς διακηρύξεις ή ισχυρισμοί της Ελλάδος δεν συνιστούν νομική βάση για την δημιουργία κυριαρχικών δικαιωμάτων στην υφαλοκρηπίδα, για την οποία η Τουρκία και η Ελλάς έχουν αναλάβει διμερείς διαπραγματεύσεις προς τον σκοπό να βρεθεί λύση αποδεκτή και από τα δύο μέρη .

»Ενόψει των ανωτέρω συλλογισμών, όπως ελέχθη προφορικά στον Έλληνα πρέσβη εξοχώτατο κ. Κοσμάδόπουλο, την 7η Αυγούστου, η Κυβέρνηση της

¹⁰⁹ Στο ίδιο, σελ. 272.

Τουρκίας θεωρεί την διαμαρτυρία της ελληνικής Κυβερνήσεως, η οποία στερείται οιασδήποτε βάσεως, τελείως απαράδεκτη.

» Η Κυβέρνηση της Τουρκίας δηλώνει ότι οι ερευνητικές δραστηριότητες θα εκτελεσθούν σύμφωνα με το καθωρισμένο πρόγραμμα και προτρέπει την ελληνική Κυβέρνηση να απόσχη από κάθε προκλητική ενέργεια η οποία θα μπορούσε να παρεμποδίσει τις ερευνητικές δραστηριότητες του MTA SISMİK Ι στο Αιγαίο.

»Το Υπουργείο των Εξωτερικών επωφελείται αυτής της ευκαιρίας για να ανανεώσει προς την Πρεσβεία της Ελλάδος την διαβεβαίωση της υψηλής του εκτιμήσεως».¹¹⁰

Η διεθνοποίηση της διαφοράς: Το Συμβούλιο Ασφαλείας και το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης

Ύστερα από τις έντονες διαμαρτυρίες της Αθήνας στην Άγκυρα, που απέβησαν άκαρπες, η ελληνική κυβέρνηση, στις 10 Αυγούστου 1976 στράφηκε στο Συμβούλιο Ασφαλείας (το αποφασιστικό πολιτικό όργανο του ΟΗΕ)¹¹¹ ζητώντας την άμεση σύγκλησή του, μιας και «*οι κατάφωρες παραβιάσεις των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδος είχαν δημιουργήσει επικίνδυνη κατάσταση που απειλούσε τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια*».¹¹² Ταυτόχρονα, στη Χάγη ο πρέσβης Ν. Καρανδρέας κατέθεσε μονομερή προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο (το δικαστικό όργανο του ΟΗΕ αλλά και της ευρύτερης διεθνούς κοινότητας),¹¹³ με κύριο αίτημα την αναστολή των ερευνών του «Χόρα» και την εξέταση του ζητήματος επί της ουσίας.¹¹⁴ Στις 14 Αυγούστου ο Έλληνας πρωθυπουργός απηύθυνε μήνυμα προς τον υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ συνοψίζοντας τις θέσεις της κυβέρνησης έναντι των τουρκικών προκλήσεων και της λανθάνουσας αμερικανικής υποστήριξής τους:

«1. Εάν περάσει η ευρωπαϊκή πρόταση και αποσυρθεί το "Σισμίκ:" ο κ. πρωθυπουργός είναι πρόθυμος να αρχίσει σοβαρόν και έντιμον διάλογον για την διευθέτηση των διαφορών που χωρίζουν τις δύο χώρες.

¹¹⁰ Αρχείο Κωνσταντίνος Καραμανλής, Τόμος 9, σελ. 272-274.

¹¹¹ Ροζάκης Χ., σελ. 288.

¹¹² Αρχείο Κωνσταντίνος Καραμανλής, Τόμος 9, σελ. 278.

¹¹³ Ροζάκης Χ., σελ. 288.

¹¹⁴ Συρίγος Α., σελ. 316.

»2. Είναι ευκολώτερον στην Τουρκία, με το επιχείρημα της ενάρξεως διαλόγου για την ουσία του προβλήματος –να αποσύρη το "Σισμίκ:" παρά για την Ελλάδα να το ανεχθή, εφ' όσον αποτελεί πρόκλησιν εσκεμμένην.

»3. "Αν η Τουρκία επιμείνη στην αυθαιρεσίαν η Ελλάς δεν ημπορεί να μην αναζητήση τρόπους αντιδράσεως που θα είναι για όλους μας δυσάρεστοι και εν τη εξελίξει θα καταστούν επικίνδυνοι.

»4. Θα ήτο χρήσιμον να γνωρίζη η αμερικανική Κυβέρνησις ότι στην προσπάθειά της να μη δυσαρεστήση την Τουρκία γίνεται αθέλητα ίσως άδικη για την Ελλάδα. Και θα ήτο επίσης χρήσιμον να γνωρίζη ότι αν, με την ευκαιρία αυτή, δεν χαλιναγωγηθή η Τουρκία, η σύρραξις μεταξύ των δύο χωρών, και αν αποφευχθή σήμερα, αργά ή γρήγορα θα γίνη».¹¹⁵

Η επιλογή της ελληνικής κυβέρνησης να προσφύγει ταυτόχρονα στα δυο αυτά όργανα θα πρέπει να κατανοηθεί στο πλαίσιο της προσπάθειάς της να αντιμετωπίσει με επιτυχία τόσο την τουρκική πολιτική, όσο και τις επικρίσεις από το εσωτερικό.¹¹⁶ Πράγματι, μεγάλη μερίδα της ελληνικής κοινής γνώμης αισθανόταν ταπεινωμένη από τις τρέχουσες εξελίξεις στα ελληνοτουρκικά, με αποτέλεσμα να ενστερνίζεται τις απόψεις του Ανδρέα Παπανδρέου περί στρατιωτικής αντιμετώπισης του τουρκικού σκάφους.¹¹⁷

Μολονότι η κίνηση αυτή τη δεδομένη στιγμή μετέθεσε το ενδιαφέρον από το πεδίο αναμετρήσεως _το Αιγαίο_ στη Νέα Υόρκη,¹¹⁸ μειώνοντας κατά κάποιον τρόπο τον κίνδυνο αναφλέξεως, εν τέλει θεωρήθηκε λανθασμένη. Αυτό συνέβη γιατί η απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας προδίκασε και επί της ουσίας ακύρωσε το αίτημα για τη λήψη προσωρινών μέτρων από το Διεθνές Δικαστήριο.¹¹⁹ Στο σημείο αυτό θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε ότι ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Μπίτσιος τάχθηκε κατά της ταυτόχρονης προσφυγής¹²⁰, τονίζοντας ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας ήταν ένα σώμα καθαρά πολιτικό, του οποίου τα συμφέροντα καθόριζαν τη στάση των μελών του έναντι του ενός ή του άλλου διαδίκου.¹²¹

¹¹⁵ Αρχείο Κωνσταντίνος Καραμανλής, Τόμος 9, σελ. 279-280.

¹¹⁶ Ριζάς Σ., σελ. 148.

¹¹⁷ Στο ίδιο, σελ. 149.

¹¹⁸ Αρχείο Κωνσταντίνος Καραμανλής, Τόμος 9, σελ. 278.

¹¹⁹ Συρίγος Α., σελ. 316-317.

¹²⁰ Κούμας Μανόλης & Χουρχούλης Διονύσης, *Ειδικά θέματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1923-2014* (Αθήνα: Κάλιππος, 2024), σελ. 160.

¹²¹ Μπίτσιος Δ., σελ. 81.

Από την πλευρά της η Άγκυρα δεν ήταν δυσαρεστημένη από την επιλογή της ελληνικής κυβέρνησης να προσφύγει στο Συμβούλιο Ασφαλείας, καθώς με αυτόν τον τρόπο αποτρεπόταν ενδεχόμενη στρατιωτική αναμέτρηση και άνοιγε ο δρόμος για διμερείς διαπραγματεύσεις.¹²² Το ίδιο ίσχυε και για τις ΗΠΑ: στη συνδιάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας (13 Αυγούστου) ο Kissinger πρότεινε διμερείς συνομιλίες και αναλάμβανε επαφές με τους υπουργούς Εξωτερικών των δυο χωρών, ενώ η ΕΣΣΔ κρατώντας μια ουδέτερη στάση υπογράμμισε τη σημασία της ελευθερίας κινήσεων σε μια περιοχή κρίσιμη για τη σοβιετική ναυτιλία, όπως το Αιγαίο.¹²³

Κατά τη διάρκεια εκδίκασης της υπόθεσης η ελληνική πλευρά, δια στόματος του υπουργού Εξωτερικών Μπίτσιου, υποστήριξε ότι οι σεισμολογικές έρευνες του «Χόρα» διεξήχθησαν σε περιοχές διαμφισβητούμενης υφαλοκρηπίδας και σε μια περίοδο κατά την οποία οι ελληνοτουρκικές σχέσεις καρκινοβατούσαν εξαιτίας της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο και των ναυτικών γυμνασίων στο Αιγαίο.¹²⁴ Από την άλλη πλευρά, ο Τσαγλαγιανγκίλ ανέφερε πως οι ελληνικοί ισχυρισμοί περί παραβιάσεως της υφαλοκρηπίδας δεν ευσταθούσαν, λόγω της απουσίας συμφωνημένης οριοθέτησεως μεταξύ των δυο χωρών, ενώ ο σκοπός αποστολής του σκάφους ήταν καθαρά ερευνητικός.¹²⁵ Η απόφαση 395 του Συμβουλίου Ασφαλείας (της 25ης Αυγούστου) καλούσε τα δυο κράτη να επιδείξουν αυτοσυγκράτηση για να μειωθεί η ένταση που είχε δημιουργηθεί και να επαναλάβουν τις συνομιλίες (*«Μη μαλώνεις, συζήτησε»*).¹²⁶ Απέφυγε να καταδικάσει κάποια από τις δυο πλευρές και να εξετάσει την ουσία της διαφοράς,¹²⁷ ωστόσο ήταν πασιφανές πως το ψήφισμα μεροληπτούσε υπέρ της τουρκικής πλευράς, αφού δεν καταδίκασε τις πράξεις της, ως γενεσιουργό αιτία της όξυνσης.¹²⁸ Παρ' όλα αυτά η ελληνική πλευρά φαινόταν ικανοποιημένη από το γεγονός ότι η απόφαση είχε ταχθεί υπέρ της ειρηνικής επίλυσης του ζητήματος με παράλληλη μνεία στο Διεθνές Δικαστήριο, χωρίς αναφορά στην αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Αιγαίου, όπως είχε επιδιώξει η Άγκυρα.¹²⁹

¹²² Ριζάς Σ.,σελ. 149.

¹²³ Στο ίδιο,σελ. 149-150.

¹²⁴ Συρίγος Α., σελ. 317.

¹²⁵ Στο ίδιο,σελ. 317.

¹²⁶ Μπίτσιος Δ., σελ. 90.

¹²⁷ Συρίγος Α.,σελ. 317.

¹²⁸ Ροζάκης Χ.,σελ. 289.

¹²⁹ Μπίτσιος Δ., σελ. 90-91.

Η Ελλάδα, με την προσφυγή της στο Διεθνές Δικαστήριο Χάγης ζητούσε αφενός τη λήψη προσωρινών μέτρων προστασίας έναντι των δραστηριοτήτων του «Χόρα» σε περιοχές διαμφισβητούμενης υφαλοκρηπίδας κατά τη διάρκεια της εκκρεμοδικίας της διαφοράς και αφετέρου την εκδίκασή της επί της ουσίας για την οριοθέτηση της αιγαιακής υφαλοκρηπίδας.¹³⁰ Σε ό,τι αφορά το πρώτο αίτημα η ελληνική κυβέρνηση υποστήριξε πως η εξερεύνηση επί της υφαλοκρηπίδας είχε ως απώτερο σκοπό να επηρεάσει τη δικανική κρίση του δικαστηρίου και συνιστούσε ανεπανόρθωτη βλάβη στα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα.¹³¹

Εν τέλει το δικαστήριο με την απόφασή του στις 11 Σεπτεμβρίου 1976 απέρριψε το εν λόγω αίτημα, αναφέροντας ότι δεν υπήρχε ανεπανόρθωτη βλάβη επί των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων και πως αν διαπιστωνόταν κάτι τέτοιο, η Ελλάδα θα μπορούσε να ζητήσει αποζημίωση από την τουρκική κυβέρνηση.¹³² Αξίζει να σημειωθεί πως στην απόρριψη του ελληνικού αιτήματος είχε διαδραματίσει σημαντικό ρόλο η ταυτόχρονη προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, διότι ήγειρε ερωτήματα για τη σχέση των δυο κυρίων οργάνων των Ηνωμένων Εθνών και για τη δυνατότητα του Δικαστηρίου να εισχωρήσει σε έναν τομέα στον οποίο το όργανο του ΟΗΕ είχε ήδη εκφράσει τη γνώμη του.¹³³

Αναφορικά με την εκδίκαση της διαφοράς, το ελληνικό αίτημα ζητούσε από το δικαστήριο να αναγνωρίσει ότι τα νησιά του Αιγαίου έχουν τη δική τους υφαλοκρηπίδα και να την οριοθετήσει ανάμεσα στα ανατολικά νησιά του Αιγαίου και τις τουρκικές ακτές. Η Τουρκία αρνήθηκε να συμμετάσχει στη διαδικασία και να ορίσει *ad hoc* δικαστή, ενώ το δικαστήριο απέφυγε να λάβει θέση, καθώς η προσφυγή ήταν μονομερής και χωρίς την ύπαρξη συνυποσχετικού που φανερώνει τη συναίνεση των δυο πλευρών.¹³⁴ Επομένως, εύκολα συνάγεται το συμπέρασμα πως η ελληνική προσπάθεια απέβη άκαρπη: το δικαστήριο ακολούθησε τη συνήθη του πρακτική να μην εκδικάζει υποθέσεις μονομερούς προσφυγής «όταν το ένα από τα δυο μέρη ερημοδικεί».¹³⁵

¹³⁰ Ροζάκης Χ.,σελ. 290.

¹³¹ Συρίγος Α.,σελ. 320.

¹³² Ριζάς Σ.,σελ. 158.

¹³³ Συρίγος Α., σελ. 320.

¹³⁴ Ριζάς Σ.,σελ. 158.

¹³⁵ Συρίγος Α.,σελ. 324.

Το πρακτικό της Βέρνης

Μετά την ατυχή έκβαση των προσπαθειών της ελληνικής κυβέρνησης για επίλυση της διαφοράς από κάποιο διεθνές όργανο κατέστη σαφές πως η μόνη λύση εστιαζόταν στις διμερείς διαπραγματεύσεις.¹³⁶ Έτσι, τον Νοέμβριο του 1976, οι εμπειρογνώμονες Ι. Τζούνης και Α. Bulge υπέγραψαν στην Ελβετία ένα πρακτικό «επί της ακολουθητέας διαδικασίας δια την οριοθέτησιν της υφαλοκρηπίδας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας», ή αλλιώς το «Πρακτικό της Βέρνης»,¹³⁷ το οποίο είχε ως εξής:

- »1. Τα δύο μέρη συμφωνούν όπως η διαπραγμάτευσις είναι ειλικρινής, εμπειριστατωμένη και διεξαχθή μετά καλής πίστεως, με σκοπόν όπως καταλήξη εις συμφωνίαν κοινή συναινέσει, καθ' όσον αφορά εις την οριοθέτησιν της μεταξύ αυτών υφαλοκρηπίδος.
- »2. Τα δύο μέρη συμφωνούν όπως η διαπραγμάτευσις αυτή είναι, ως εκ της φύσεώς της, αυστηρώς εμπιστευτική.
- »3. Τα δύο μέρη διατηρούν τας αντιστοιχούς θέσεις των όσον άφορα εις την οριοθέτησιν της υφαλοκρηπίδος.
- »4. Τα δύο μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωσιν όπως μη χρησιμοποιήσουν τας διατάξεις του παρόντος εγγράφου και τας εκατέρωθεν υποβληθησομένας προτάσεις κατά την διάρκειαν της διαπραγματεύσεως ταύτης εν ουδεμία περιπτώσει, εκτός του πλαισίου αυτής.
- »5. Τα δύο μέρη συμφωνούν όπως μη γίνουν δηλώσεις ή διαρροαί εις τον τύπον επί του περιεχομένου των διαπραγματεύσεων, εκτός αν ήθελον άλλως αποφασίσει διά κοινής συμφωνίας.
- »6. Τα δύο μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωσιν όπως απόσχουν πάσης πρωτοβουλίας ή πράξεως σχετικής πρός την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, η οποία θα ηδύνατο να παρενοχλήση την διαπραγμάτευσιν.
- »7. Τα δύο μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωσιν όπως, καθ' όσον αφορά εις τας διμερείς των σχέσεις, απόσχουν πάσης πρωτοβουλίας ή πράξεως η οποία θα έτεινε να μειώση το κύρος του ετέρου.
- »8. Τα δύο μέρη συνεφώνησαν όπως μελετήσουν την πρακτικήν των Κρατών και τους διεθνείς κανόνες επί του θέματος προς τον σκοπόν συναγωγής

¹³⁶ Τσιριγώτης Διονύσιος, *Ελλάδα-Τουρκία: Θεωρία και στρατηγική αποτροπής. Η κρίση του 1976, του Μαρτίου του 1987, των Ιμίων του 1996* (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2021) σελ. 176.

¹³⁷ Συρίγος Α., σελ. 326.

ωρισμένων αρχών και πρακτικών κριτηρίων, τα οποία θα ηδύναντο να εφαρμοσθούν εις την περίπτωση της οριοθέτησεως της υφαλοκρηπίδας μεταξύ των δύο χωρών.

»9. Προς τον σκοπόν τούτον θέλει συσταθή μικτή Επιτροπή απαρτιζόμενη εξ' εθνικών αντιπροσώπων .

»10. Τα δύο μέρη αποδέχονται όπως υιοθετήσουν βαθμιαίον ρυθμόν κατά την διεργασίαν της διεξαχθησομένης διαπραγματεύσεως κατόπιν διαβουλεύσεως μεταξύ των». ¹³⁸

Οι δυο πλευρές υποχρεούνταν σε αποχή από κάθε είδους ενέργεια επί της υφαλοκρηπίδας, ¹³⁹ με τη μεν Τουρκία να αποδέχεται ότι η διαφορά είχε νομικό χαρακτήρα, τη δε Ελλάδα να συμβιβάζεται με την επανέναρξη των απευθείας διαπραγματεύσεων. ¹⁴⁰

Το εν λόγω Πρακτικό, μολονότι απετέλεσε «το *vade mecum* των διμερών διαπραγματεύσεων για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου», δεν καθόριζε τον ακριβή χαρακτήρα των διαπραγματεύσεων, ¹⁴¹ με αποτέλεσμα να ερμηνευθεί με διαφορετικό τρόπο από την κάθε χώρα. Πιο συγκεκριμένα, δεν ανέφερε το χρονικό όριο αποχής από τις έρευνες επί της αιγαιακής υφαλοκρηπίδας, με την τουρκική πλευρά να υποστηρίζει, ότι το πρακτικό ισχύει από το 1976 μέχρι σήμερα και την ελληνική να διαφωνεί. ¹⁴² Σε ό,τι αφορά τη γεωγραφική περιοχή, η ελληνική κυβέρνηση αναφερόταν στις ανατολικές ακτές των νησιών του Αιγαίου και στις απέναντι μικρασιατικές ακτές, σε αντίθεση με την Τουρκία που επιθυμούσε τη συμπερίληψη όλων των περιοχών στις οποίες είχε εκχωρήσει άδειες προς την τουρκική εταιρεία πετρελαίου (Νοέμβριος 1973 & Ιούλιος 1974). ¹⁴³

¹³⁸ Αρχείο Κωνσταντίνος Καραμανλής, Τόμος 9, σελ.318.

¹³⁹ Ριζάς Σ.,σελ. 159.

¹⁴⁰ Συρίγος Α.,σελ. 327.

¹⁴¹ Ροζάκης Χ.,σελ. 300.

¹⁴² Συρίγος Α.,σελ. 328.

¹⁴³ Στο ίδιο, σελ. 330.

Κεφάλαιο III. Η διαχείριση της κρίσης: η πρόσληψη του ελληνικού Τύπου

Το καλοκαίρι του 1976, η έξοδος του τουρκικού σειсмоγραφικού σκάφους «Χόρα» στο Αιγαίο δημιούργησε στην Άγκυρα την εσφαλμένη εντύπωση πως δια της απειλής θα μπορούσε να παγιώσει την ατζέντα των διεκδικήσεων της εις βάρος της Ελλάδας. Όπως κάθε σημαντικό γεγονός, έτσι και οι ζυμώσεις που έλαβαν χώρα και τα πρόσωπα που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην εν λόγω κρίση απασχόλησαν τόσο την κοινή γνώμη όσο και τον Τύπο. Στο παρόν κεφάλαιο θα καταβληθεί μια προσπάθεια παρουσίασης του τρόπου με τον οποίο τρεις εφημερίδες με ημερήσια κυκλοφορία μέσα από τα άρθρα γνώμης τους, *Η Καθημερινή*, *Ο Ριζοσπάστης* και *Ο Εθνικός Αγών*, κατέγραψαν την κρίση σε κάθε φάση της (τις απαρχές της, τα αίτιά της, τη διαχείρισή της από την κυβέρνηση, τη θέση των Συμμάχων καθώς και τη λύση που εν τέλει υιοθέτησαν οι δυο εμπλεκόμενες πλευρές).

Η Καθημερινή

Την περίοδο που η Τουρκία είχε ανακοινώσει ότι επίκειται έξοδος του σειсмоγραφικού σκάφους «Χόρα» για την εύρεση πετρελαϊκών κοιτασμάτων σε περιοχές της διαμφισβητούμενης υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, τα πρώτα άρθρα γνώμης διατυπώνουν επιφυλάξεις για το ταξίδι του Έλληνα πρωθυπουργού στη Γαλλία και την προσπάθεια απόκρυψης του πραγματικού λόγου της επίσκεψης. Εν προκειμένω φανερώνεται ο πραγματικός λόγος του ταξιδιού που δεν ήταν άλλος από την ανεύρεση ερεισμάτων μέσα από τις προσωπικές επαφές του Καραμανλή με τον Πρόεδρο της Γαλλίας, με ταυτόχρονες αναφορές στην συνήθη ελληνική πρακτική της μυστικότητας.¹⁴⁴

«Και επειδή τα πράγματα – τα γενικά, πολιτικά και ελληνοτουρκικά ξημερώσανε προχθές κάπως πιο ήσυχα, επήρε χθες το αεροπλάνο και επήγε στο Παρίσι. Και το έμαθε ο Γάλλος Πρόεδρος και καλός φίλος κ. Ζισκάρ ντ' Εσταίν και τον κάλεσε για πρόγευμα για την Παρασκευή, ακριβώς δυο μέρες μετά την άφίξί του, δηλαδή μαντεύει κανείς εύκολα, ύστερα από το τσεκ- άπ. Διότι αν επρόκειτο για άλλου

¹⁴⁴ Καθημερινή, 1^η Ιουλίου, Φαύλος Κύκλος

είδους κρίσεως και το αιφνίδιο ταξίδι είχε άλλο σκοπό, η συνάντησις δε θα εγίνετο αμέσως;». ¹⁴⁵

Σε άλλο άρθρο γνώμης με τίτλο «ΕΟΚ, Ελλάς και Τουρκία» αναδύεται το ζήτημα της εντάξεως της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και στην πρόθεση της τουρκικής ηγεσίας να μποϊκοτάρει την εν λόγω διαδικασία. Ουσιαστικά, παρουσιάζεται η αένη προσπάθεια της ελληνικής κυβέρνησης για επιτάχυνση των διαπραγματεύσεων, με στόχο την απόκτηση ερεισμάτων «ευρωπαϊκού τύπου», τη στιγμή που η Άγκυρα δημιουργούσε σκοπέλους, προάγοντας τα τουρκικά εθνικά συμφέροντα με εχθρικό τρόπο κατά της Ελλάδος:

«Από την στιγμή που η τουρκική πολιτική περιέλαβε στη δέσμη των δραστηριοτήτων της εναντίον της Ελλάδος και την αξίωση ματαιώσεως της εντάξεώς μας στην Κοινή Αγορά ήταν λογικό η ελληνική κυβέρνηση να αντιδράσει με άσκηση φιλικής πιέσεως προς τους εννέα για επιτάχυνση των διαπραγματεύσεων». ¹⁴⁶

Στις 3 Ιουλίου 1976 στο άρθρο με τίτλο «Αμετάβλητη ουσία» λαμβάνει χώρα η προβολή της πάγιας τακτικής που ακολούθησε η Άγκυρα όσον αφορά την επικείμενη κρίση στο Αιγαίο, ήτοι του τρόπου διαχείρισής της. Έτσι, αρχικά παρατηρείται κλιμάκωση της έντασης «μέχρις επικινδύνου σημείου» ενώ έπειτα, σπεύδει να την εκτονώσει. Για να επανέλθω αργότερα στην ένταση την οποία θα επακολουθήσει νέα ύφεση». ¹⁴⁷ Αυτή η μέθοδος εναλλαγής «ζεστού-κρύου», της «εντάσεως και της υφέσεως» περιγράφει εναργέστατα την κατάσταση που χαρακτηρίζει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις από το 1974 και έπειτα, χωρίς όμως να διαφοροποιεί τα δεδομένα που συνθέτουν το κυρίως πρόβλημα. Όπως υπογραμμίζεται πολύ εύστοχα, «η εκάστοτε ένταση ή ύφεση υπαγορεύεται στην Άγκυρα από συγκυριακές σκοπιμότητες τακτικής, για την προώθηση των «θέσεών» της επάνω σε επιμέρους ζητήματα της στιγμής, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο του «παιγνιδιού» για την επίτευξη των στόχων της», ¹⁴⁸ ενώ τα τελευταία χρόνια, αυτός ο τρόπος διαχείρισης της κατάστασης από την τουρκική ηγεσία λειτουργεί ως πρόσκομμα για τη σημείωση σημαντικής προόδου στα ελληνοτουρκικά, με στόχο τη σμίλευση της εικόνας της Άγκυρας στη διεθνή κοινή γνώμη. ¹⁴⁹

¹⁴⁵ Ο.π.

¹⁴⁶ Καθημερινή, 2 Ιουλίου, «ΕΟΚ, ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑ»

¹⁴⁷ Καθημερινή, 3 Ιουλίου, «ΑΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΟΥΣΙΑ».

¹⁴⁸ Καθημερινή, 3 Ιουλίου, «ΑΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΟΥΣΙΑ»

¹⁴⁹ Καθημερινή, 3 Ιουλίου, «ΑΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΟΥΣΙΑ»

Ακόμη, μέσα από την ανάλυση της μεθόδου της εναλλαγής «εντάσεως και υφέσεως» στο άρθρο της 16^{ης} Ιουλίου «Ουσία και τακτική» γίνεται αναφορά στις σκοπιμότητες που κρύβει η αναφερόμενη τακτική: την «καταπτόηση» του Αμερικανικού Κογκρέσου για την επίτευξη συγκυριακών στόχων της Άγκυρας (έγκριση αμερικανοτουρκικής συμφωνίας), τη δημιουργία τετελεσμένων στην περιοχή του Αιγαίου και της Κύπρου, τον αποπροσανατολισμό της τουρκικής κοινής γνώμης από τα κρίσιμα εσωτερικά ζητήματα και τη ψυχική και υλική κόπωση των Ελλήνων.¹⁵⁰

Την ίδια ημέρα, το άρθρο «Οι Τούρκοι; Το μαλλί και το κούρεμα» εξηγεί ότι η δημιουργία τετελεσμένων από την πλευρά της Τουρκίας στόχευε αποκλειστικά στην οριοθέτηση της αιγαιακής υφαλοκρηπίδας υπέρ της. Όμως, επισημαίνεται η άρνησή της στην πρόταση της Ελλάδος για επίλυση του ζητήματος από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, μιας και κατά τον αρθρογράφο η Άγκυρα είχε επίγνωση πως η απόφαση δεν θα ήταν ευνοϊκή για την ίδια. Γι' αυτό εν τέλει πρότεινε την επιστροφή στις διμερείς διαπραγματεύσεις χωρίς την επέμβαση τρίτων.¹⁵¹

Τη δοκιμασμένη «συνταγή» της απειλής που εκτελούσε η Τουρκία με την άσκηση πίεσης προς τις ΗΠΑ και το NATO για την ικανοποίηση των συμφερόντων της πραγματεύεται το άρθρο της 8ης Ιουλίου, «Η διαφανής παραπλάνηση». Για την έγκριση της αμερικανοτουρκικής συμφωνίας και την άρση του εμπάργκο όπλων που της είχε επιβληθεί μετά την εισβολή της στην Κύπρο, το βασικότερο όπλο στη φαρέτρα της τουρκικής ηγεσίας ήταν η απειλή αποχώρησής της από το στρατιωτικό σκέλος του NATO. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολιτικής των απειλών απετέλεσε η δήλωση του Τούρκου πρωθυπουργού Ντεμιρέλ στους *Times* του Λονδίνου πως «δεν θέλει να διανοηθεί τι θα συμβή, αν το Κογκρέσο απορρίψει την αμερικανοτουρκική αμυντική συμφωνία».¹⁵²

Το ζήτημα της τουρκικής φλυαρίας θίγεται με ένα πιο σκωπτικό ύφος σε επόμενο άρθρο του Γ. Δρόσου, με τίτλο «Οι εναλλασσόμενες φάσεις της τουρκικής πολιτικής». Στο παιχνίδι της έντασης και της ύφεσης το οποίο ακολουθεί η τουρκική ηγεσία εντάσσεται και η έξοδος του σειсмоγραφικού σκάφους «Χόρα» στο Αιγαίο, μιας και η αναμονή της εξόδου του αποτελούσε μέρος του επικοινωνιακού παιχνιδιού της Τουρκίας. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί πως για την κατάδειξη των

¹⁵⁰ Καθημερινή, 16 Ιουλίου, ΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΗ

¹⁵¹ Καθημερινή, 16 Ιουλίου, Οι Τούρκοι; το μαλλί και το κούρεμα

¹⁵² Καθημερινή, 8 Ιουλίου, Η διαφανής παραπλάνηση

εναλλασσόμενων φάσεων της τουρκικής πολιτικής γίνεται χρήση του μεταφορικού λόγου και λαϊκών παροιμιών:

«Βέβαια, υπάρχει και το «Χόρα», το οποίον πότε βγαίνει στο Αιγαίο και πότε δεν βγαίνει. Και επειδή... στοματικώς βγαίνει κάθε ημέρα, γι' αυτό δίδονται διάφορες λογικές εξηγήσεις. Εν τω μεταξύ το «Χόρα» καλλωπίζεται. Βάφεται δηλαδή και στολίζεται.... Και επί τη ευκαιρία δεν αντέχουμε στον πειρασμό και πρέπει να σημειώσουμε ότι στη σουηδική γλώσσα, «Χόρα» σημαίνει... ιερόδουλος. Και μια και προχωρήσαμε στην περιοχή των πειρασμών, ας θυμηθούμε μια ποντιακή παροιμία, που λέει: «Χωρίον καίγεται και η ... «χόρα» στολίζεται....».¹⁵³

Εν αναμονή της εξόδου του «Χόρα» στο Αιγαίο στο άρθρο γνώμης της 6^{ης} Ιουλίου, του Δρόσου, που τιτλοφορείται «Το 'ενδεχόμενο' και οι ξένοι», προβάλλεται μια διαφορετική άποψη: ότι η ετοιμότητα των ενόπλων ελληνικών δυνάμεων και ο φόβος αποτροπιασμού της διεθνούς κοινής γνώμης αποτελούν τους λόγους που η Άγκυρα δεν προχωρά στην πραγματοποίηση των απειλών της:

«Η περίπτωση του ανοικτού πολέμου εκ μέρους της Τουρκίας πρέπει ν' αποκλείεται, απολύτως. Θα ήταν ο τάφος της γείτονος. Όχι μόνο λόγω της ετοιμότητος των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, αλλά γιατί ολόκληρος ο κόσμος θα στρεφόταν εναντίον της. Το γνωρίζουν αυτό οι γείτονες και παρ' όλη την εξαλλοσύνη τους και τις επεκτατικές τους διαθέσεις δεν πρόκειται να προχωρήσουν σε τέτοιου είδους πειραματισμούς».¹⁵⁴

Λίγες μέρες αργότερα, στις 8 και 11 Ιουλίου, τα άρθρα «Τώρα που γίναμε ισχυροί μας δίνουν περισσότερα» και «Οι πολλοί παράγοντες της εθνικής μας αμύνης» προσθέτουν στην εξίσωση άλλον ένα λόγο που οι Τούρκοι δεν επιδιώκουν τη δεδομένη στιγμή πόλεμο: τη σταθερή πολιτική κατάσταση στο εσωτερικό της Ελλάδας σε σχέση με το παρελθόν:

«Την γενικότερη στρατιωτική δύναμη μιας χώρας προσδιορίζουν και άλλοι πολλοί παράγοντες... η πολιτική σταθερότητα, η εθνική ενότητα στην αντιμετώπιση ενός εξωτερικού κινδύνου, η ομαλή λειτουργία του πολιτεύματος».¹⁵⁵

¹⁵³ Καθημερινή, 4 Ιουλίου, Οι εναλλασσόμενες φάσεις της τουρκικής πολιτικής, Δρόσος Γ.

¹⁵⁴ Καθημερινή, 6 Ιουλίου, Το «ενδεχόμενο» και οι ξένοι

¹⁵⁵ Καθημερινή, 11 Ιουλίου, Οι πολλοί παράγοντες της εθνικής μας αμύνης

Την 1η Αυγούστου, η έξοδος του τουρκικού σειсмоγραφικού σκάφους «Χόρα», που αποτελεί πλέον πραγματικότητα, αντιμετωπίζεται από τον Ζάχο Χ. στο άρθρο του «Χορα-τατζήδες....» με ένα πιο ειρωνικό ύφος. Τούτο οφείλεται στην παραφιλολογία και κυρίως τη φλυαρία που είχε προηγηθεί σχετικά με την τελική ημερομηνία της εξόδου του πλοίου για έρευνες στο Αιγαίο. Επιπρόσθετα, γίνεται χρήση λογοπαιγνίων με ονόματα υπουργών, με το όνομα του ίδιου του σκάφους, του πλοιάρχου και των τουρκικών εθίμων που το συνόδευσαν κατά την έναρξη του ταξιδιού του, με στόχο την κατάδειξη της απουσίας σοβαρότητας της τουρκικής ηγεσίας.

«- Τά μαθες; μου λέει.

-Τι πάλι; Τον ρωτάω.

-Άνοιξε ο Μεντεσές.

-Ποιος μεντεσές, παιδί μου, του λέω.

-Ο Μεντεσές, μου λέει. Άνοιξε ο Μεντεσές και βγήκε το «Χόρα».

-Δεν σε καταλαβαίνω, είπα.

-Παιδί μου, συνέχισε, ξέρεις πώς τον λένε τον υπουργό Επικοινωνιών της Τουρκίας που χειρίζεται το θέμα του «Χόρα»;

-Όχι.

-Ε, λοιπόν, τον λένε Ναχίντ Μεντεσέ. Αυτός κρατούσε το «Χόρα» και δεν έβγαινε. Και πως βγήκε, ξέρεις; Εν χορδαίς και οργάνοις, με κραυγές στον Αλλάχ, με Ιμάμηδες και σφαχτά».

«Τρεις μήνες τώρα «άνοιξε- κλείσε» ο Μεντεσές ξεχαρβαλώθηκε. Αμ ο καπετάνιος; Ξέρεις πως λέγεται; Αχμέτ Νισάφι. Και ξέρεις γιατί τον λένε έτσι; Γιατί τρεις μήνες τώρα του φωνάζουνε, «Αμάν βρε καπετάνιε, νισάφι πια, δε θα βγης και κομματάκι στο πέλαγος;»

«Καικαθόμαστε τώρα εμείς, σοβαροί άνθρωποι και ξοδεύουμε πετρέλαιο, πήγαιν' έλα ένας ολόκληρος στόλος, να δούμε τι θα κάνει αυτός ο κάπταιν Νισάφι. Ε, όχι. Αν είναι δυνατόν!»¹⁵⁶

Μία ημέρα πριν το κρίσιμο επεισόδιο, στο άρθρο με τίτλο «Εκ του πονηρού», σχολιάζονται οι δηλώσεις του ανώτατου διοικητή των στρατιωτικών δυνάμεων του ΝΑΤΟ, Αλεξάντερ Χαίηγκ, σχετικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και το Κυπριακό. Πιο συγκεκριμένα, ο αρθρογράφος διατυπώνει τις αντιρρήσεις του στην άποψη του Αμερικανού στρατηγού πως η Ελλάδα με την Τουρκία βρίσκονται στην ίδια θέση και

¹⁵⁶Καθημερινή, 1 Αυγούστου, Χορα-τατζήδες

πως οι διαφορές ανάμεσα στις δυο χώρες έχουν μικρότερη αξία από τα στρατηγικά τους συμφέροντα, τα οποία διασφαλίζονται με την παραμονή τους στην ατλαντική οικογένεια. Ακόμη, υπογραμμίζει ότι το NATO δεν φρόντισε να κάμψει τις επεκτατικές βλέψεις τις Τουρκίας επί του συνόλου του ελληνικού χώρου (ελλαδικού και κυπριακού), μιας και επιβράβευσε την αρπακτικότητα της Άγκυρας με την υπογραφή της αμερικανοτουρκικής συμφωνίας οπλισμού.¹⁵⁷

Στις 12 Αυγούστου, λίγες μέρες μετά την παραβίαση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας από το τουρκικό σκάφος, στη στήλη *Επίκαιρα* ο Ε. στο άρθρο του «Υπάρχουν» διάκειται αρνητικά στην άποψη της αντιπολίτευσης και πιο συγκεκριμένα του αρχηγού της, Ανδρέα Παπανδρέου, για τη δυναμική αντιμετώπιση και τη βύθιση του «Χόρα». Και αυτό διότι, κατά τον αρθρογράφο, το τουρκικό σκάφος δεν μπορεί να διεξάγει σοβαρές έρευνες, *«ούτε πετρέλαια να βρη και ψαρεύοντας στα ξένα νερά και στον απαγορευμένο βυθό σε μια πλούσια συγκομιδή από λαθραίες τσούχτρες το πολύ θα καταλήξει»*.¹⁵⁸

Την ίδια ημέρα, σε άλλο άρθρο που τιτλοφορείται «Η ωμή πραγματικότητα» και αφορά στην ελληνική προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, προβάλλεται η αντίθεση των «συμμάχων» στην απόφαση της κυβέρνησης Καραμανλή. Ουσιαστικά, τονίζεται πως τα αμερικανικά διαβήματα αποσκοπούν αφενός στην αποτροπή της διεθνοποιήσεως του προβλήματος και στην περιαγωγή του σε ένα «κλειστό κύκλωμα» και αφετέρου στην προστασία των συμφερόντων της Ατλαντικής Συμμαχίας για την αποφυγή πίεσης της Τουρκίας από τους Ευρωπαίους.¹⁵⁹

Το άρθρο «Αγία αφέλεια» στις 13 Αυγούστου 1976 εστιάζει στις δηλώσεις του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών Η. Kissinger για τις επιπτώσεις μιας ενδεχόμενης ελληνοτουρκικής αναμέτρησης. Κατά τον Kissinger, δεν υπήρχε «νομική βάση» για μια σύρραξη Ελλάδος-Τουρκίας, η οποία στο μεταξύ θα ήταν καταστροφική τόσο για τις εμπλεκόμενες χώρες όσο και για την Ατλαντική οικογένεια. Το οξύμωρο, όμως, κατά τον αρθρογράφο έγκειται στο γεγονός πως ο Kissinger δεν ενήργησε για να αποτρέψει τη διάλυση της Συμμαχίας, αλλά ούτε και έλαβε τα κατάλληλα μέτρα, με κύριο απότοκο την προώθηση του τουρκικού επεκτατισμού. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται *«όχι μόνο δεν εφρόντισε... αλλά και ετροφοδότησε την ένταση και τη*

¹⁵⁷ Καθημερινή, 7 Αυγούστου, ΕΚ ΤΟΥ ΠΟΝΗΡΟΥ

¹⁵⁸ Καθημερινή, 12 Αυγούστου, ΥΠΑΡΧΟΥΝ

¹⁵⁹ Καθημερινή, 12 Αυγούστου, Η ΩΜΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΣ

*διένεξη κινώντας γη και ουρανό για να συνεχισθή η χορήγηση αμερικανικού οπλισμού στην Τουρκία».*¹⁶⁰

Την ίδια ημέρα στη στήλη *Πολιτικά Θέματα* φιλοξενείται το άρθρο γνώμης του Δρόσου Γ. με τίτλο «Θεωρίες Ετσεβίτ και θρηνωδίες Χένρυ Κίσσινγκερ», στο οποίο παρουσιάζεται η σχέση εξάρτησης της Τουρκίας με τις ΗΠΑ. Έτσι, διατυπώνεται η άποψη ότι ο η Άγκυρα τυγχάνει προνομιακής μεταχείρισης από τις ΗΠΑ, ενώ ο Kissinger παρουσιάζεται ως αυτός «που θωπεύει τους Τούρκους και οι τελευταίοι, όπως κάθε πρωτόγονος άνθρωπος αποθρασύνονται με τις θωπείες».¹⁶¹

Αναφορικά με την εικόνα που είχε σχηματίσει η διεθνής κοινή γνώμη σχετικά με τη στάση του Καραμανλή και τους χειρισμούς της ελληνικής κυβέρνησης κατά την έξοδο του «Χόρα» στο Αιγαίο γίνεται λόγος στο άρθρο «Η ελληνοτουρκική διαμάχη και οι ξένοι», του Παύλου Τζεργιά. Ο αρθρογράφος διατείνεται πως οι κινήσεις της διπλωματίας της Αθήνας ήταν σωστές, μιας και «ο σημερινός Έλληνας κυβερνήτης είναι ρεαλιστής και δεν παραδίδεται στη μέθη του εθνικού ρομαντισμού».

¹⁶² Σε αυτό το πλαίσιο η στάση του Καραμανλή «στο ζήτημα του Αιγαίου εντυπωσίασε πολλούς ξένους γιατί επιβεβαίωσε την θέση πως ο Έλληνας πρωθυπουργός έχει το θάρρος να πηγαίνει 'κόντρα στον άνεμο της στιγμής'».¹⁶³ Μέσω της προόδου για την οποία εργάζεται η ελληνική κυβέρνηση θα επιτευχθεί και η εξουδετέρωση των τουρκόφιλων προσπαθειών κάποιων ξένων «που έχουν ξεχάσει πως η γενέτειρα της Ευρώπης είναι η Ελλάδα».¹⁶⁴ Αντίστοιχα, στις 15 Αυγούστου, στο άρθρο «Η Ελλάς εξασφαλίζει την συμπάθεια» εγκωμιάζεται η αντίδραση της κυβέρνησης της Αθήνας, ενώ υποστηρίζεται η θέση πως η κρίση του καλοκαιριού οφείλεται στη φιλοπολεμική δημαγωγία των αντιπολιτεύσεων.¹⁶⁵

Η στάση ενός ισχυρού παράγοντα της διεθνούς κονίστρας, της Σοβιετικής Ενώσεως, στο ζήτημα των ελληνοτουρκικών σχέσεων και της κρίσης στο Αιγαίο αναλύεται στο άρθρο που τιτλοφορείται «Της Ευρώπης υπόθεση». Πιο συγκεκριμένα, γίνεται λόγος για ταύτιση απόψεων Ουάσιγκτον-Σοβιετικής Ένωσης, εστιάζοντας στο γεγονός πως το διάβημα της τελευταίας ενισχύει την τουρκική αρπακτικότητα, τοποθετώντας στην ίδια μοίρα τον θύτη (Τουρκία) με το θύμα (Ελλάδα). Ακόμη, ο αρθρογράφος ασκεί

¹⁶⁰ Καθημερινή, 13 Αυγούστου, Αγία «αφέλεια»

¹⁶¹ Καθημερινή, 13 Αυγούστου, Θεωρίες Ετσεβίτ και θρηνωδίες Χένρυ Κίσσινγκερ

¹⁶² Καθημερινή, 14 Αυγούστου, Η ελληνοτουρκική διαμάχη και οι ξένοι

¹⁶³ Ό.π.

¹⁶⁴ Ό.π.

¹⁶⁵ Καθημερινή, 15 Αυγούστου, Η Ελλάς εξασφαλίζει την συμπάθεια

δριμείς κατηγορίες για την προσπάθεια συγκάλυψης των ελληνοτουρκικών διαφορών, η επίλυση των οποίων πιθανότατα θα απέβαινε κατά των συμφερόντων της Τουρκίας και των «συμμάχων». Ταυτόχρονα, υπογραμμίζεται η θέση πως οι επεκτατικές βλέψεις της Άγκυρας εποφθαλμιούσαν στη δεσποτεία ολόκληρης της περιοχής της ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής.¹⁶⁶

Στις 18 Αυγούστου, στο άρθρο «Αναιμικές προσδοκίες και Λυπηρές Παρατηρήσεις» που υπογράφει ο Δρόσος σχολιάζεται η προσφυγή της Ελλάδας στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και εξάγονται ορισμένα συμπεράσματα για τον ρόλο των ΗΠΑ και του υπουργού Εξωτερικών Kissinger. Ο συγγραφέας του άρθρου σημειώνει πως η κίνηση της ελληνικής κυβέρνησης να απευθυνθεί για την επίλυση της ελληνοτουρκικής διαφοράς στον ΟΗΕ απέσπασε τη διεθνή εκτίμηση και απετέλεσε ένδειξη συμπόρευσης με τη νομιμότητα, η οποία επέβαλε την εξάντληση όλων των μέσων για την ειρηνική διευθέτηση της διαφοράς. Από την άλλη πλευρά θίγεται το ζήτημα της τουρκικής δυσφορίας για την προσφυγή στη δικαιοσύνη, «στις διεθνείς σχέσεις ο αδικούμενος προσφεύγει, συνήθως, στη δικαιοσύνη, ενώ ο αδικών την αποφεύγει»¹⁶⁷ και το ότι η Άγκυρα (η οποία βρίσκεται στην ίδια μοίρα με τη φασιστική Ιταλία και τη ναζιστική Γερμανία) δε θεωρεί δεσμευτική καμία απόφαση που δεν την ευνοεί. Την ίδια στιγμή, οι μεγάλες δυνάμεις, εξαιτίας των συμφερόντων τους στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, χαρακτηρίζονται από έλλειψη γενναιότητας, αφού αποφεύγουν να αποδώσουν ευθύνες στην Τουρκία, εξισώνοντάς την με την Ελλάδα. Επιπλέον, ο Kissinger έχει χάσει την αξιοπιστία του και παρουσιάζεται στα διεθνή όμματα σαν πρόσωπο κοινής δυσπιστίας εξαιτίας των χειρισμών του.¹⁶⁸

Μια ημέρα αργότερα, στη στήλη *Επίκαιρα*, στο άρθρο «Σκέψεις...» προβάλλεται η άποψη πως η προσφυγή της Ελλάδας στον ΟΗΕ αποτελεί κίνηση απελπισίας της κυβέρνησης, αφού είναι προδιαγεγραμμένο ότι το εν λόγω όργανο «παίρνει αναπόφευκτα τον κατήφορο της μακαρίτισσας Κοινωνίας των Εθνών».¹⁶⁹ Ταυτόχρονα, τονίζεται η αναξιπιστία των Τούρκων ως συνομιλητών, αφού με τους χειρισμούς τους (έθιμα που το συνόδευσαν αλλά και την παραφιλολογία για την ημερομηνία που

¹⁶⁶ Καθημερινή, 15 Αυγούστου, ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗ

¹⁶⁷ Καθημερινή, 18 Αυγούστου, Αναιμικές προσδοκίες και λυπηρές παρατηρήσεις

¹⁶⁸ Ο.π.

¹⁶⁹ Καθημερινή, 19 Αυγούστου, ΣΚΕΨΕΙΣ...

προηγήθηκε της εξόδου του) αποδεικνύουν πως οι έρευνες του σκάφους δεν ήταν επιστημονικής φύσεως, αλλά θέατρο για υπανάπτυκτους πολίτες.¹⁷⁰

Τη δήλωση του Τούρκου πρωθυπουργού Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ περί ελληνικότητας των Δωδεκανήσων και την καθυστέρηση στην εκδίκαση της υπόθεσης από το Συμβούλιο Ασφαλείας σχολιάζει στο άρθρο «Οι φούσκες του ναργιλέ...» ο Δ. Παπαναγιώτου. Πιο συγκεκριμένα, ο συγγραφέας απαντά στο επιχείρημα του Ντεμιρέλ ότι τα Δωδεκάνησα δεν ανήκουν στην Ελλάδα και υπαινίσσεται πως οι τουρκικές θεωρίες είναι ανυπόστατες, χωρίς κύρος. Επιπλέον, διατυπώνει τις επιφυλάξεις του μέσα από τη χρήση μεταφορικού λόγου για την κωλυσισεργία στην εκδίκαση της απόφασης από τον «*Οργανισμό Ηνωμένων Ευχών*», η οποία φαίνεται να εξυπηρετεί τα τουρκικά συμφέροντα.

*«Οι Τούρκοι, μη μπορώντας να προχωρήσουν μπροστά, ξαναγυρνάνε προς τα πίσω. Διπλωματικό νταηλίκι, ναργιλές και μπουρμπουλήθρες... Τα Δωδεκάνησα δεν είναι ελληνικά! Έχετε απόλυτο δίκιο κύριε Ντεμιρέλ και μη κυττάτε τώρα τις απαντάς απαντάς ο Καραμανλής- εφέντης. Μην επηρεάζεσθε από αυτά που γράφουν οι ιστορίες και οι εγκυκλοπαίδειες περί αρχαίων Ελλήνων, Βυζαντίου, νεωτέρας Ελλάδος. Για ηθελημένα τυπογραφικά λάθη πρόκειται.... Τα τουρκικά μαγειρεία ανέβασαν πολύ τούτες τις ημέρες την παραγωγή τους σε διαφόρων ειδών σάλτσες. Και τα παρασκήνια του Συμβουλίου Ασφαλείας πνίγηκαν στις βαρείες μυρωδιές των διπλωματικών καρυκευμάτων, που προσπαθούσε να σερβίρη επιμόνως η Άγκυρα».*¹⁷¹

Την ίδια ημέρα στο άρθρο «Σ' αυτήν αποκλείεται» παρουσιάζεται η λιτή και συγκρατημένη στο ύφος, αλλά σαφής και κατηγορηματική δήλωση του Καραμανλή σε απάντηση στα λεγόμενα του Τούρκου πρωθυπουργού για την ελληνικότητα των Δωδεκανήσων. Επίσης, γίνεται αναφορά στην εικόνα της Ελλάδας ως μιας χώρας που μετέρχεται ειρηνικά μέσα, χωρίς να προκαλεί εντάσεις με τη στάση της, αλλά και χωρίς να ανέχεται προκλήσεις. Εν τέλει, εξάγεται το συμπέρασμα ότι η δήλωση του Ντεμιρέλ φανερώνει τις επεκτατικές βλέψεις της Τουρκίας όχι μόνο έναντι των νησιών αλλά και της ηπειρωτικής Ελλάδας.

«Η Ελλάς δεν αναζητεί και δεν επιδιώκει περιπέτειες. Ειρηνική διευθέτηση των διαφορών θέλει, μέσα σε λογικά και παραδεκτά πλαίσια. Το μόνο που κατώρθωσε ο Τούρκος πρωθυπουργός ήταν να δείξη στα όμματα του κόσμου

¹⁷⁰ Ο.π.

¹⁷¹ Καθημερινή, 22 Αυγούστου, Οι φούσκες του ναργιλέ...

ότι δεν είναι η υφαλοκρηπίς και η δυνατότης «επιστημονικών ερευνών» επ’ αυτής, αλλά μέρος της ελληνικής επικράτειας».¹⁷²

Στην απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ ύστερα από την εκδίκαση της υπόθεσης για την παραβίαση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας αναφέρεται το άρθρο του Δρόσου «Τι κέρδη αποκομίσαμε και τι άλλο μπορούσαμε να κάνουμε». Ειδικότερα, ο αρθρογράφος παρουσιάζεται απογοητευμένος αφενός με την απόφαση του διεθνούς οργάνου, το οποίο έχει περιορισμένες δυνατότητες και δεν βρίσκεται στο ύψος της αποστολής του και αφετέρου με τη στάση των μεγάλων δυνάμεων, οι οποίες προωθούν, είτε την φιλική επίλυση της διαφοράς εις βάρος της Ελλάδας, είτε την αποσιώπηση του θέματος. Βέβαια, προβάλλονται και τα κέρδη που αποκόμισε η Ελλάδα, όπως η εκτίμηση της ελληνικής στάσης και η εκδήλωση αλληλεγγύης από τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες προς την Αθήνα.¹⁷³

Τη δική του εξήγηση για τις τουρκικές προκλήσεις δίνει ο ίδιος αρθρογράφος στο άρθρο του «Δύο εξηγήσεις για τις προκλήσεις» στις 24 Αυγούστου. Η πρώτη θεωρία υποστηρίζει πως οι παραβιάσεις εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο ενός σχεδιασμένου τουρκικού επεκτατισμού σε βάρος της Ελλάδας, ενώ η δεύτερη εστιάζει στη δεινή εσωτερική πολιτική κατάσταση στην Τουρκία σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο, από την οποία η ηγεσία επιθυμεί να αποπροσανατολίσει την κοινή γνώμη, εμμένοντας στην ενασχόλησή της με την εξωτερική πολιτική.

«Εάν έτσι έχει το πράγμα, τότε, την υπόθεση «Χόρα» πρέπει να την δούμε σαν ένα επεισόδιο αυτού του κλιμακούμενου τουρκικού σωβινισμού. Και αν αυτό διευθετηθή τότε, πρέπει να περιμένουμε άλλες προκλήσεις και αυθαιρεσίες... Η άλλη θεωρία, είναι ηπιωτέρα. Αποδίδει όλα αυτά τα «καμώματα» στην εσωτερική πολιτική κατάσταση στην Τουρκία, στην οικονομική της αθλιότητα, στην οξύτητα του πολιτικού ανταγωνισμού και στο προσωπικό μίσος που υπάρχει μεταξύ του κ. Ντεμιρέλ και του γνωστού τρυφερού ποιητού κ. Ετσεβίτ. Οι Τούρκοι ιθύνοντες προσπαθούν ν’ αποπροσανατολίσουν την προσοχή της τουρκικής κοινής γνώμης και να την κατευθύνουν από τα εσωτερικά άλυτα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα προς εξωτερικές διεκδικήσεις».¹⁷⁴

Την άποψη πως η τουρκική προκλητικότητα αποβλέπει στην καθυστέρηση της εντάξεως της Ελλάδας στην ΕΟΚ εκφράζει ο τέως Πρόεδρος της Βουλής, Δ.

¹⁷² Καθημερινή, 22 Αυγούστου, Σ’ ΑΥΤΗΝ ΑΠΟΚΕΙΤΑΙ

¹⁷³ Καθημερινή, 22 Αυγούστου, Τι κέρδη αποκομίσαμε και τι άλλο μπορούσαμε να κάνουμε

¹⁷⁴ Καθημερινή, 24 Αυγούστου, Δύο εξηγήσεις για τις προκλήσεις

Παπασπύρου. Ειδικότερα, γίνεται λόγος για την αέναη προσπάθεια της τουρκικής ηγεσίας να αποσυνδέσει την Αθήνα από το δυτικό μπλοκ δυνάμεων, δρομολογώντας την ένταξή της στην Ανατολή. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται η επιθυμία της να ματαιώσει τη συμπερίληψη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, γεγονός που δεν μπορεί να επιτύχει λόγω της προσήλωσης της ελληνικής κυβέρνησης στην ικανοποίηση των εθνικών συμφερόντων, η οποία επιτάσσει την συμπόρευσή της με Δύση.¹⁷⁵

Μια συνολική θεώρηση για την απόφαση που υιοθέτησε το Συμβούλιο Ασφαλείας και την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης επιδιώκουν τα άρθρα «Το κοινό συμφέρον» και «Μακρός και δύσκολος». Επί της ουσίας, δίνεται έμφαση στα οφέλη που αποκόμισε η Ελλάδα από την παραπομπή της υπόθεσης στο διεθνές όργανο: αποδοχή των όρων της ελληνικής προσφυγής, συστάσεις για αυτοσυγκράτηση (εν προκειμένω στην Τουρκία) και αναχαίτιση της κρίσεως. Ωστόσο, δεν παραλείπεται να αναφερθεί πως ο δρόμος για τη λύση του προβλήματος θα είναι δύσβατος, δεδομένης της άρνησης της Άγκυρας για παραπομπή της διαφοράς στο ΔΔΧ, η οποία έχει επίγνωση της αδυναμίας των θέσεων της από την πλευρά του διεθνούς δικαίου.¹⁷⁶

Για τη σύγκρουση της νομιμότητας, του δικαίου και του συμφέροντος κάνει λόγο ο Δρόσος στο άρθρο του «Οι πολλές ‘νομιμότητες’». Σύμφωνα με τα λεγόμενά του «η νομιμότης δεν ταυτίζεται πάντοτε με το δίκαιο. Το δίκαιο είναι η ουσία, η «νομιμότης» είναι ο «τύπος» που θέλει να είναι και ουσία».¹⁷⁷ Έτσι, προσπαθεί να εξηγήσει τον λόγο για τον οποίο οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ, (ενώ γνώριζαν το δίκαιο και το νόμιμο), δεν υποστήριζαν την Ελλάδα, που δεν είναι άλλος από τη διακύβευση των συμφερόντων τους.¹⁷⁸

Αναφορικά με τους λόγους μη ανάμειξης των ΗΠΑ στη διένεξη Ελλάδας-Τουρκίας γίνεται μνεία στο άρθρο «Κρίση εμπιστοσύνης και μείωση επιρροής». Ο αρθρογράφος υποστηρίζει πως οι Αμερικανοί δεν επενέβησαν στην ελληνοτουρκική διαμάχη γιατί διέβλεψαν απώλεια ψήφων, λόγω πραγματικής υποστηρίξεως της Τουρκίας και στροφή προς το κόμμα ελληνικής καταγωγής Αμερικανών ψηφοφόρων.

¹⁷⁵ Καθημερινή, 24 Αυγούστου, Ωρισμένες αλήθειες για την διεθνή θέση μας

¹⁷⁶ Καθημερινή, 27 Αυγούστου, ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ

¹⁷⁷ Καθημερινή, 29 Αυγούστου, Οι πολλές «νομιμότητες»

¹⁷⁸ Καθημερινή, 29 Αυγούστου, Οι πολλές «νομιμότητες»

*«Έπρεπε λοιπόν ν' αποφευχθή κατά τους δυο τουλάχιστον τελευταίους προ των εκλογών μήνες, νέα απώλεια ψήφων λόγω πραγματικής ή υποτιθέμενης υποστηρίξεως προς την Τουρκία. Και αυτός είναι ένας λόγος για να προσπαθήσουν οι Αμερικανοί να μείνουν μακριά από την εμπλοκή που δημιουργήθηκε στο Αιγαίο».*¹⁷⁹

Στις 2 Σεπτεμβρίου, ο Δρόσος στο άρθρο του «Περί 'ζωτικού χώρου' και καταστάσεως μέθης» αναλύει τη θεωρία του ζωτικού χώρου και εξηγεί τους λόγους για τους οποίους τη θεωρεί αποτυχημένη ειδικά για την επίλυση οικονομικών προβλημάτων. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τα παραδείγματα της Γερμανίας και του Ισραήλ απαντά στον πρωθυπουργό της Τουρκίας για την απόφασή του να επεκτείνει εδαφικά την Τουρκία. Ο αρθρογράφος, όμως, θίγει και ένα άλλο σημαντικό ζήτημα: εκείνο του φανατισμού του τουρκικού λαού, ο οποίος έχει πεισθεί πως η ευμάρεια της χώρας του εξαρτάται από την εδαφική επέκτασή του.

*«Τώρα ο κ. Ντεμιρέλ ομιλεί περί ζωτικού χώρου και περί αποφάσεώς του να μεγαλώση την Τουρκία εδαφικώς. Τίθεται συνεπώς το ερώτημα: ο κ. Ντεμιρέλ δεν γνωρίζει πρόσφατη ιστορία; Δεν αντιλαμβάνεται τι ανοησίες λέγει;»*¹⁸⁰

Την πρόβλεψή του για την επικείμενη απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης παραθέτει ο Πρύτανης της Παντείου, καθηγητής κ. Γ. Τενεκίδης, σε συνέντευξη που παραχωρεί στη δημοσιογράφο Λένα Δουκίδου. Πιο συγκεκριμένα, ο καθηγητής προβλέπει πως η απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης δεν θα διαφέρει σημαντικά από εκείνη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, συμπληρώνοντας πως υπάρχει ενδεχόμενο η απόφαση του τελευταίου να επηρεάσει το πρώτο. Επίσης, σημειώνει πως *«η Τουρκία προτιμά πάντα τη διπλωματία του κλειστού χώρου. Οι λόγοι είναι διαφανείς. Στον κλειστό χώρο αποδίδεται το δίκαιο του ισχυροτέρου»*.¹⁸¹

Στο άρθρο «Η Χάγη αναγνωρίζει νόμιμα δικαιώματά μας» σχολιάζεται η απόφαση που εξέδωσε το Διεθνές Δικαστήριο για την κρίση στο Αιγαίο. Ο κειμενογράφος διαπιστώνει πως για πρώτη φορά στην ιστορία της λειτουργίας των δυο δικαιοδοτικών οργάνων, οι αποφάσεις τους συμβαδίζουν, μιας και το ένα επικυρώνει τα πορίσματα του άλλου, γεγονός που οφείλεται στους σωστούς χειρισμούς της ελληνικής ηγεσίας.

«Είναι η πρώτη φορά όπου μια απόφαση οργάνου καθαρώς πολιτικού έρχεται και επικυρώνεται κατά έναν τρόπο και ενδυναμώνεται με την απόφαση ενός

¹⁷⁹ Καθημερινή, 31 Αυγούστου, Κρίση εμπιστοσύνης και μείωση επιρροής

¹⁸⁰ Καθημερινή, 2 Σεπτεμβρίου, Περί «ζωτικού χώρου» και καταστάσεως μέθης

¹⁸¹ Καθημερινή, 8 Σεπτεμβρίου, Η Χάγη θα θελήσει να συμβαδίσει με το Συμβούλιο Ασφαλείας

*οργάνου καθαρώς δικαστικού. Θα έλεγε κανείς ότι με την απόφαση του Δ.Δ ανανεώνεται τώρα η απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας και ανανεώνεται με άλλου είδους δύναμη που πηγάζει από το παγκόσμιο κύρος αυτού του Δικαστηρίου. Αυτό είναι ένα σημαντικό πολιτικό επίτευγμα της Ελλάδος στη διεθνή πολιτική, που αληθινά δεν έχει προηγούμενο».*¹⁸²

Εν αναμονή των αμερικανικών εκλογών, στο άρθρο «Καίριες διαπιστώσεις» σχολιάζονται οι τοποθετήσεις του υποψηφίου του Δημοκρατικού Κόμματος για την προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών, από τις οποίες εξάγονται ορισμένα συμπεράσματα. Το πρώτο αφορά στο γεγονός ότι η ένταση Ελλάδας-Τουρκίας «εξημίωσε και ζημιώνει την Ατλαντική Συμμαχία και θέτει σε κίνδυνο την σταθερότητα στην ανατολική Μεσόγειο».¹⁸³ Το άλλο αναφέρεται στη στάση που ακολούθησε η αμερικανική κυβέρνηση: δεν εξανάγκασε την Τουρκία να συμμορφωθεί, τουναντίον εξέθρεψε την τουρκική αρπακτικότητα, γιατί επιδιώκει την ηγεμονία στην περιοχή διαμέσου ενός πλέγματος πειθήνιων χωρών με το αζημίωτο.¹⁸⁴

Στις 2 Οκτωβρίου, στο άρθρο «Οι πραγματικές επιδιώξεις» τίγεται το ζήτημα της τουρκικής αδιαλλαξίας στις διμερείς διαπραγματεύσεις και η επιθυμία των ευρωπαϊκών κύκλων του ΝΑΤΟ για επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών σε βάρος της Ελλάδας. Ακόμη, υπογραμμίζεται το γεγονός ότι η Ελλάδα βρίσκεται έκθετη μπροστά στις ηγεμονιστικές επιδιώξεις της Άγκυρας έναντι ολόκληρου του ελληνικού χώρου.

*«Επιδιώκεται η παροχή «επιχειρημάτων» στους φανερούς ή κρυφούς «αβανταδόρους» της Τουρκίας και σ' εκείνους που θα ήθελαν ένα «κουκούλωμα» της όλης υποθέσεως, έστω και σε βάρος νομίμων και ζωτικών συμφερόντων του ελληνισμού για να λείψη ο 'πονοκέφαλος'».*¹⁸⁵

Για την πάγια τουρκική τακτική στον τομέα της εξωτερικής της πολιτικής και τον λόγο για τον οποίο η Άγκυρα επιθυμεί τη διαιώνιση των εκκρεμοτήτων της με την Αθήνα κάνει λόγο ο Δρόσος Γ. στο άρθρο του «Προς συζήτηση και όχι συνεννόηση». Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι «η εναλλαγή φάσεων οξύτητος και φάσεων διαλλακτικότητας αποτελεί παγία τουρκική τακτική. Είναι, άλλωστε μέσα στους κανόνες του κάθε διπλωματικού παιχνιδιού... Οι Τούρκοι, ούτε θέλουν, ούτε μπορούν να θέλουν

¹⁸² Καθημερινή, 16 Σεπτεμβρίου, Η Χάγη αναγνωρίζει νόμιμα δικαιώματά μας

¹⁸³ Καθημερινή, 18 Σεπτεμβρίου, ΚΑΙΡΙΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

¹⁸⁴ Ο.π.

¹⁸⁵ Καθημερινή, 2 Οκτωβρίου, ΟΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ

*με την σημερινή εσωτερική τους κατάσταση, λύση των μεταξύ μας εκκρεμοτήτων».*¹⁸⁶ Επιπλέον, προβάλλεται το επιχείρημα για την πληθυσμιακή υπεροχή των Τούρκων στις μικρασιατικές ακτές σε σχέση με τους Έλληνες των νησιών, το οποίο χρησιμοποιείται όταν η συζήτηση στρέφεται στο κομμάτι της συνεκμετάλλευσης του Αιγαίου.¹⁸⁷

Για την επίσκεψη του Αμερικανού δημοκρατικού γερουσιαστή κ. Έντουαρντ Κένεντυ στην Αθήνα και την πραγματοποίηση ενημερωτικών επαφών του με ολόκληρο το φάσμα της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας και εκπροσώπους της κοινής γνώμης γίνεται λόγος στο άρθρο «Η νέα ελπίδα» της 12ης Νοεμβρίου 1976. Ο αρθρογράφος τονίζει πως η επίσκεψη αυτή θα δώσει τη δυνατότητα στον γερουσιαστή να έλθει σε επαφή με την ελληνική ηγεσία, τις θέσεις της επί της ελληνοτουρκικής κρίσης και να τις διαβιβάσει στη νέα ηγεσία των ΗΠΑ. Από αυτήν την άποψη προβάλλεται το ενδεχόμενο καλυτέρευσης των ελληνοαμερικανικών σχέσεων.¹⁸⁸

Τη δική του ερμηνεία για την υπογραφή του πρακτικού της Βέρνης καταθέτει ο Δρόσος στο άρθρο του με τίτλο «Το πρωτόκολλο της Βέρνης: Παρατηρήσεις και συμπεράσματα». Η πρώτη διαπίστωση αφορά το ύφος του συμφωνηθέντος πρακτικού: πρόκειται για μια «ανακωχή» που υπεγράφη διότι «*διότι δεν ήταν δυνατόν να βρεθεί λύση στην διαφορά που χωρίζει την Ελλάδα και την Τουρκία*».¹⁸⁹ Η δεύτερη παρατήρηση σχετίζεται με τους λόγους που υπαγορεύουν την υπογραφή της: οικονομικά συμφέροντα αμφοτέρων των χωρών, κρίσιμη κατάσταση στο εσωτερικό της Τουρκίας και προθέσεις νέας αμερικανικής κυβέρνησης.¹⁹⁰ Τέλος, η τρίτη παρατήρηση αναφέρεται στα οφέλη που αποκόμισαν οι δυο πλευρές από τη συμφωνία.¹⁹¹

¹⁸⁶ Καθημερινή, 6 Οκτωβρίου, Προς συζήτηση και όχι συνεννόηση

¹⁸⁷ Ο.π.

¹⁸⁸ Καθημερινή, 12 Νοεμβρίου, Η ΝΕΑ ΕΛΠΙΔΑ

¹⁸⁹ Καθημερινή, 23 Νοεμβρίου, Το πρωτόκολλο της Βέρνης: ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

¹⁹⁰ Ο.π.

¹⁹¹ Ο.π.

Εθνικός Αγών

Για την ελληνοτουρκική κρίση και την έξοδο του «Χόρα» στο Αιγαίο θα μελετηθούν τρία άρθρα γνώμης (τα μοναδικά που γράφθηκαν) από την τοπική λαμιώτικη εφημερίδα *Εθνικός Αγών*. Η χρήση του εν λόγω μέσου αποσκοπεί στην αποτύπωση του τρόπου με τον οποίο μια τοπική εφημερίδα αντιμετώπισε και σχολίασε το επίμαχο συμβάν.

Για το ενδεχόμενο επίθεσης της Τουρκίας στην Ελλάδα και την ανικανότητα του ΟΗΕ να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του γίνεται λόγος στο άρθρο με τίτλο «Αιγαίον γιοκ: Της δε της Γης ου γεγήραται το σθένος». Έπειτα από μια σύντομη αναδρομή στο παρελθόν της Ελλάδος, στα κατορθώματα του ελληνικού λαού και στο σθένος του, ο αρθρογράφος εστιάζει στην αιώνια διαμάχη της χώρας με τον τουρκικό λαό, μιας και τα πρώτα δείγματα επιθετικότητας και αδιαλλαξίας της Άγκυρας έχουν κάνει αισθητή την παρουσία τους από τον Απρίλιο του 1976.

«Από καιρό τώρα τα νέφη είναι ορατά και μια καταιγίδα προμηνύεται να ξεσπάση, οι απειλές και οι δολοπλοκίες εντείνονται. Τους προειδοποιούμε όμως και τους υπενθυμίζουμε, αν μια χούφτα Έλληνες υπόδουλοι ξεσηκώθηκαν το '21 και διέλυσαν την αυτοκρατορία τους τότε, αν πριν 55 χρόνια φθάσαμε στα κατάβαθα της επικρατείας των, σήμερα πάνοπλοι και γιγαντωμένοι από το αίσθημα εθνικής ανεξαρτησίας, είμαστε υπέρ ποτέ έτοιμοι και αποφασισμένοι να υπερασπίσωμε τα απαράγραπτα δίκαια μας.

... Ένας νέος διεθνής οργανισμός εδώ και 30 χρόνια ιδρύθηκε και πήρε το όνομα ΟΗΕ, ευαγγελίσθηκε μια οικουμενική ειρήνη και οραματίσθηκε την ανάρρωση του λιποψυχισμένου κόσμου, υποσχέθηκε γαλήνη, ισότητα και Αλκυονίδες ημέρες ειρήνης, μα από την άλλη ημέρα κιόλας άρχισε η βία, το συμφέρον, ο Ψυχρός Πόλεμος και ύστερα ο θερμός μεταξύ λαών και Ηπείρων που τείνει να ανάψη παγκόσμια πυρκαγιά.

*... Όσο για τους φίλους και συμμάχους, τον ΟΗΕ, τις δυο υπερδυνάμεις που διαφεντεύουν σύμφωνα με τα συμφέροντά τους, ας μην νομίζουν ότι δεν αντιλαμβανώμαστε το παιγνίδι που παίζουν».*¹⁹²

Στις 8 Ιουλίου, εν αναμονή της εξόδου του τουρκικού σκάφους στο Αιγαίο, το άρθρο «Οι αιώνιοι εκβιαστές» αναφέρεται στη συνήθη τουρκική τακτική του εκβιασμού (τόσο απέναντι σε εχθρούς όσο και σε συμμάχους τους). Ειδικότερα, τονίζεται ότι η

¹⁹² Εθνικός Αγών, 11 Απριλίου, *ΑΙΓΑΙΟΝ ΓΙΟΚ: Της δε της Γης ου γεγήραται το σθένος*

Άγκυρα ανέκαθεν έκανε χρήση αυτής της μεθόδου για να ικανοποιήσει τα συμφέροντά της, όπως και τώρα που εποφθαλμιά στα πετρέλαια του Αιγαίου.

*«Οι Τούρκοι έχουν προαιωνίως κατακτήσει και διατηρούν από την εποχή των Σουλτάνων τον τίτλον του εκβιαστού εις τα σχέσεις των γενικώς. Άλλοτε εκμεταλλεύονται την θέσιν των εις τα στενά, άλλοτε τις διχογνωμίες των μεγάλων, άλλοτε την γειτονίαν των με τα πετρέλαια και σχεδόν πάντοτε την υποκρισίαν των. Το ίδιο έκαμαν και στα 1897 και στα 1914 και το 1919 και το 1922 και πολύ περισσότερο στα 1940-1944. Πάντα εξεβίασαν και Μεγάλους και Διεθνείς οργανισμούς και γειτόνους και φίλους των ακόμη. Τώρα πάλι ξέθαψαν την παλαιά των τέχνη και στρέφονται εναντίον της Ελλάδος μας, με αιτία τον πλούτον του Αιγαίου σε πετρέλαιο».*¹⁹³

Τη στάση της στρατιωτικής δικτατορίας στην Τουρκία και τον περιορισμένο ρόλο που διαδραματίζουν οι πολιτικοί ιθύνοντες τόσο στις εσωτερικές όσο και τις εξωτερικές υποθέσεις πραγματεύεται το άρθρο «Αιγαίο γιόκ» της 18ης Ιουλίου. Στο πλαίσιο της αυθαιρεσίας του τουρκικού στρατιωτικού καθεστώτος εντάσσεται η απόφαση του να προωθήσει τη διεξαγωγή ερευνών για την ανεύρεση πετρελαϊκών κοιτασμάτων στο Αιγαίο, η οποία παρουσιάζεται με σκωπτικό ύφος από τον αρθρογράφο.

«Η Τουρκία από τότε που κρέμασαν τον Μεντερές και τους φίλους του έχει την πιο στιγνή αλλά και την πιο πονηρή Δικτατορία που ε γνώρισεν η πολιτική Ιστορία της ανθρωπότητας. Οι Στρατιωτικοί έχουν το βέτο. Οι πολιτικοί είναι τα πiónια στην σκακιέρα και στο ζατρίκιο της εξουσίας.

*... Βέβαια το «Χόρα» ημπορεί να βγη από τα Δαρδανέλια, αλλά πάντοτε πλέοντας, χωρίς να σταματήσει, χωρίς να βυθίση ούτε κοντάρι βυθομετρικό στο Αιγαίο, γιατί ξέρει καλά πως ούτε οι Μιαούληδες, ούτε οι Κανάρηδες δεν κοιμούνται αλλά ξαγρυπνούν στον τόπο των πατέρων των. Κι ο καπετάνιος του «Χόρα» μπορεί κατά το προπατορικόν του «Μάλτα Γιοκ» να υποχρεωθεί να τηλεγραφήση από την Καλλίπολη στον Τούρκο Στόλαρχο 'Αιγαίο Γιόκ Εφέντη μου'».*¹⁹⁴

¹⁹³ Εθνικός Αγών, 8 Ιουλίου, ΟΙ ΑΙΩΝΙΟΙ ΕΚΒΙΑΣΤΑΙ

¹⁹⁴ Εθνικός Αγών, 18 Ιουλίου, ΑΙΓΑΙΟ ΓΙΟΚ

Ριζοσπάστης

Ενόψει της εκκίνησης των ερευνών του «Χώρα» στο Αιγαίο, στις 2 Ιουλίου η στήλη *Ριζοσπαστικά* φιλοξενεί τα άρθρα γνώμης «Το ταξίδι του κ. πρωθυπουργού» και «Οι προκλήσεις των Τούρκων», στα οποία γίνεται λόγος για το ταξίδι του Καραμανλή στο Παρίσι και τους απώτερους στόχους της Άγκυρας και των δυτικών «συμμάχων» με τη δημιουργία έντασης στο Αιγαίο. Πιο συγκεκριμένα, διατυπώνονται υπαινιγμοί πως το ταξίδι του Καραμανλή δεν είχε «ιδιωτικό χαρακτήρα», αλλά σχετιζόταν με την εξέλιξη κρίσιμων εθνικών ζητημάτων.¹⁹⁵ Ταυτόχρονα σχολιάζεται με αρνητικό τρόπο η τάση απόκρυψης της αλήθειας από την κοινή γνώμη, η οποία κατά τον αρθρογράφο σχετίζεται με *«την πάγια τακτική της κυβέρνησης να χειρίζεται ζωτικά εθνικά προβλήματα μέσα στα παρασκηνιακά διαβούλια των ατλαντικών «φίλων» και συμμάχων»*.¹⁹⁶ Ακόμη, διατυπώνεται η άποψη πως η δημιουργία φιλοπολεμικού κλίματος στις ελληνοτουρκικές σχέσεις προωθείται από τους «συμμάχους» για την εξασφάλιση των δικών τους συμφερόντων στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου: σταθεροποίηση των βάσεων, σφετερισμός του πετρελαίου και διχοτόμηση της Κύπρου.¹⁹⁷

Το άρθρο της 4^{ης} Ιουλίου με τίτλο «Τα σχέδια των ιμπεριαλιστών» αναφέρεται στο ενδεχόμενο, το αδιέξοδο που δημιουργήθηκε στις ελληνοτουρκικές υποθέσεις από τη συμμαχία των ΗΠΑ-NATO να προωθεί την παγίωση τετελεσμένων γεγονότων στην Μεγαλόνησο.¹⁹⁸

Την ίδια ημέρα, στη στήλη με την πολιτική ανασκόπηση της εβδομάδας οι Ντίνος Μήτσης και Αντρέας Λειβαδίτης διατυπώνουν τις επιφυλάξεις τους σχετικά με τον «διαμεσολαβητικό» ρόλο που διαδραματίζει η Γαλλία στην ελληνοτουρκική κρίση. Το Παρίσι χαρακτηρίζεται ως χώρος για «*νέα παζαρέματα σε βάρος των ελληνικών ζωτικών συμφερόντων*» και ο Γάλλος Πρόεδρος ως δούρειος ίππος των Αμερικανών συμμάχων για την προώθηση των επεκτατικών τους σχεδίων, μιας και οι ελληνογαλλικές συνομιλίες ακολούθησαν χρονικά τη συνάντηση Ντ' Εσταίν-Kissinger.¹⁹⁹

¹⁹⁵ Ριζοσπάστης, 2 Ιουλίου, ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ Κ. ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

¹⁹⁶ Ριζοσπάστης, 2 Ιουλίου, ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ Κ. ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

¹⁹⁷ Ριζοσπάστης, 2 Ιουλίου, Οι προκλήσεις των Τούρκων

¹⁹⁸ Ριζοσπάστης, 4 Ιουλίου, ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΩΝ

¹⁹⁹ Ριζοσπάστης, 4 Ιουλίου, Η Διάσκεψη των ΚΚ ανοίγει νέους δρόμους για πρόοδο και ειρήνη

Η αλλαγή της στάσης μέρους του Τύπου και η ευκολία με την οποία ανατρέπει τις τοποθετήσεις του για την πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων σχολιάζεται στο άρθρο «Οι μεταπτώσεις». Κατά τον αρθρογράφο αυτή η συνεχής μεταβολή στις απόψεις του εγχώριου αστικού Τύπου αποσκοπεί στον αποπροσανατολισμό της κοινής γνώμης από τα πραγματικά προβλήματα και συνιστά συγκάλυψη των επεκτατικών σχεδίων των «συμμάχων» στο Αιγαίο και στην Κύπρο, η οποία με τη σειρά της *«υποδαυλίζει και ενισχύει την προκλητικότητα των σωβινιστικών κύκλων της Τουρκίας»*.²⁰⁰

Την έντονη διπλωματική δραστηριότητα του Αμερικανού πρεσβευτή Κιούμπιτς στην Ελλάδα και τη συνάφειά της με την πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων πραγματεύεται το άρθρο «Η δραστηριότητα του κ. Κιούμπιτς». Ειδικότερα, ο αρθρογράφος υπαινίσσεται πως η συνάντησή του με τον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών και οι ελληνογαλλικές συνομιλίες εντάσσονται στο πλαίσιο της προώθησης των αμερικανικών συμφερόντων στο Αιγαίο, σε βάρος της Ελλάδας.²⁰¹

Στις 11 Ιουλίου 1976, στην πολιτική ανασκόπηση της εβδομάδας, οι Α. Λειβαδίτης και Ντ. Φωτεινός αποδίδουν κατηγορίες στις ΗΠΑ και στο ΝΑΤΟ για την ένταση που υποδαυλίζουν στο Αιγαίο. Οι αρθρογράφοι τονίζουν πως οι «σύμμαχοι» καλλιεργούν το έδαφος για τη δημιουργία έκρυθμης κατάστασης μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας για να *«δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις ανοιχτής επέμβασης»*.²⁰² Έτσι, εξηγείται και η συμμετοχή των δυο χωρών στην αέναη κούρσα των εξοπλισμών, *«γεγονός που επαυξάνει τους κινδύνους να εμπλακούν στη δίνη των τυχοδιωκτικών επιχειρήσεων του ιμπεριαλισμού»*.²⁰³ Η ίδια άποψη για τον ρόλο που διαδραματίζουν οι «σύμμαχοι» στην ελληνοτουρκική κρίση παρουσιάζεται λίγες μέρες αργότερα στο άρθρο «Όχι στην ιμπεριαλιστική συνομοσία».

«Ποιοι ενθαρρύνουν, υποστηρίζουν και κινούν τους Τούρκους σωβινιστές στις προκλητικές ενέργειές τους, που θέτουν ξανά σε κίνδυνο την ειρήνη στη νευραλγική περιοχή της Μεσογείου; Πίσω από τους Τούρκους σωβινιστές στέκουν οι ιμπεριαλιστές των ΗΠΑ έχοντας και την ενεργό ή σιωπηλή

²⁰⁰ Ριζοσπάστης, 9 Ιουλίου, ΟΙ ΜΕΤΑΠΤΩΣΕΙΣ

²⁰¹ Ριζοσπάστης, 10 Ιουλίου, Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ κ. ΚΙΟΥΜΠΙΤΣ

²⁰² Ριζοσπάστης, 11 Ιουλίου, ΗΠΑ ΚΑΙ ΝΑΤΟ ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΤΑΣΗ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

²⁰³ Ριζοσπάστης, 11 Ιουλίου, ΗΠΑ ΚΑΙ ΝΑΤΟ ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΤΑΣΗ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

*υποστήριξη των βασικών εταίρων τους στο NATO και τα πανίσχυρα μονοπώλια πετρελαίου».*²⁰⁴

Η απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης να υπογράψει συμφωνία με την αμερικανική σχολιάζεται στο άρθρο με τίτλο «Οι «εγγυητές» μας!». Η υπογραφή της εν λόγω συμφωνίας λαμβάνει αρνητικό πρόσημο, μιας και έδωσε κατά τον αρθρογράφο στους «συμμάχους» το πράσινο φως για τη διαχείριση της κρίσης, ήτοι «το δικαίωμα του «εγγυητή» των εθνικών συμφερόντων και δικαιωμάτων και του «μεσολαβητή» για τη λύση των ελληνοτουρκικών διενέξεων».²⁰⁵

Για το μήνυμα του Καραμανλή στους Φορντ και Kissinger για τη «μεσολάβησή» τους στην άμβλυνση της έντασης στο Αιγαίο γίνεται λόγος στη στήλη *Ριζοσπαστικά* και στο άρθρο «Επικίνδυνος δρόμος». Η κίνηση αυτή της κυβέρνησης χαρακτηρίζεται από τον αρθρογράφο ως επικίνδυνη για την εξέλιξη των ελληνικών εθνικών ζητημάτων και ανούσια, μιας και οι αποδέκτες της έκκλησης αυτής είναι και κύριοι υποκινητές της έντασης.²⁰⁶ Επιπλέον, υπογραμμίζεται η λανθασμένη στάση της ελληνικής ηγεσίας, η οποία εξακολουθεί «με τα λόγια και τα έργα της να προσβλέπει με «εμπιστοσύνη» στους πραγματικούς εχθρούς του λαού και του τόπου, ανοίγοντας το δρόμο στα αρπακτικά τους σχέδια».²⁰⁷

Το ζήτημα της επικείμενης εξόδου του «Χόρα» και η χρονική σύμπτωση αυτής με την έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ παρουσιάζεται στο πρωτοσέλιδο της 25ης Ιουλίου. Ειδικότερα, υποστηρίζεται πως η ένταση στο Αιγαίο συνιστά «κατάφωρη παραβίαση των αρχών που ψηφίστηκαν στη Διάσκεψη του Ελσίνκι»,²⁰⁸ ενώ θεωρείται σίγουρο πως υποκινείται από τους «συμμάχους» για να μπλοκάρουν την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ.

*«Δεν φαίνεται καθόλου τυχαία αυτή η 'σύμπτωση' της έναρξης των διαπραγματεύσεων για την ένταξη, με την κλιμακούμενη ένταση στο Αιγαίο, που καλλιεργούν οι ΗΠΑ και το NATO».*²⁰⁹

Τη στάση συγκάλυψης που διατηρούσε μέρος του αστικού τύπου για να αποκρύψει «την ουσία της κατάστασης που διαμορφώνεται στο Αιγαίο»²¹⁰ παρουσιάζει το άρθρο

²⁰⁴ Ριζοσπάστης, 18 Ιουλίου, ΟΧΙ ΣΤΗΝ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΟΜΩΣΙΑ

²⁰⁵ Ριζοσπάστης, 18 Ιουλίου, Οι «εγγυητές» μας!

²⁰⁶ Ριζοσπάστης, 22 Ιουλίου, ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

²⁰⁷ Ό.π.

²⁰⁸ Ριζοσπάστης, 25 Ιουλίου, ΣΕ ΜΕΡΕΣ ΕΝΤΑΣΗΣ

²⁰⁹ Ριζοσπάστης, 25 Ιουλίου, Και η ΕΟΚ επεμβαίνει στο θέμα του Αιγαίου

²¹⁰ Ριζοσπάστης, 28 Ιουλίου, ΟΙ ΑΠΟΛΟΓΗΤΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΤΕΛΕΙΑΣ

«Οι απολογητές της υποτέλειας». Επί της ουσίας, αφορμή αυτού του άρθρου αποτελεί το σχόλιο της εφημερίδας Ακρόπολη, το οποίο καταφέρθηκε εναντίον της γενικότερης στάσης του ΚΚΕ. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο 'ο ντόπιος αντιδραστικός Τύπος' αναλώνεται κατά τον αρθρογράφο σε μια αέναη προσπάθεια διαστρέβλωσης της πραγματικότητας, με ταυτόχρονη εξαπόλυση συκοφαντικών επιθέσεων κατά των «προοδευτικών δυνάμεων και του ΚΚΕ».²¹¹

*«Συντονισμένες προσπάθειες καταβάλλει ο ντόπιος αντιδραστικός Τύπος για να συγκαλύψει και να «δικαιώσει» τον υπονομευτικό ρόλο και τις επιδιώξεις των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ που υποδαυλίζουν και συντηρούν την ένταση στην περιοχή. Πολύ περισσότερο, δεν είναι ανεξήγητες ούτε και πρωτοφανέστες οι συκοφαντικές του επιθέσεις εναντίον του ΚΚΕ. Χαρακτηριστικό είναι χτεσινό σχόλιο της Ακρόπολης: 'Σκοπός του (του ΚΚΕ) είναι να μας πείσει ότι όλοι οι δυτικού μας σύμμαχοι έχουν συνωμοτήσει εναντίον μας'».*²¹²

Ως προσπάθεια συσκότισης της αλήθειας από μέρος του ελληνικού αστικού Τύπου παρουσιάζεται η έξοδος του ελληνικού ωκεανογραφικού πλοίου «Ναυτίλος» στο Βόρειο Αιγαίο, στο άρθρο γνώμης της 4ης Αυγούστου. Επιπρόσθετα, εκφράζεται με βεβαιότητα η πεποίθηση πως η χρονική σύμπτωση της εξόδου των δυο πλοίων δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός και ότι σε καμία περίπτωση αυτός ο χειρισμός από μέρους της ελληνικής ηγεσίας «δεν μπορεί να έχει σα συνέπεια τη «συγκράτηση» της Άγκυρας και τον «εξαναγκασμό» της να μειώσει την προκλητικότητά της στο Αιγαίο».²¹³ Αντίθετα, υποστηρίζεται ξεκάθαρα ότι η όξυνση της κατάστασης αποτελεί «προϊόν των μηχανορραφιών και των επιδιώξεων των δυτικών «συμμάχων», που συντονισμένα και μεθοδικά, προωθούν τα στρατηγικά τους σχέδια σε βάρος της Κύπρου και του ελληνικού και τουρκικού λαού».²¹⁴

Στις 8 Αυγούστου, στη στήλη *Ριζοσπαστικά* και στο άρθρο «Οι απειλές του Χαίηγκ», ο αρθρογράφος εκφράζει τις αντιρρήσεις του σχετικά με τις δηλώσεις του ανώτατου διοικητή των στρατιωτικών δυνάμεων του ΝΑΤΟ, Αλεξάντερ Χαίηγκ. Έτσι, χαρακτηρίζει τις δηλώσεις αυτές ως προκλητικές και κυνικές, οι οποίες υποβαθμίζουν τη σημασία της ελληνοτουρκικής κρίσης. Επιπλέον, για ακόμη μια φορά διατυπώνονται υπαινιγμοί για τον ρόλο των δυτικών «συμμάχων», οι οποίοι έχουν

²¹¹ Ριζοσπάστης, 28 Ιουλίου, ΟΙ ΑΠΟΛΟΓΗΤΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΤΕΛΕΙΑΣ

²¹² Ριζοσπάστης, 28 Ιουλίου, ΟΙ ΑΠΟΛΟΓΗΤΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΤΕΛΕΙΑΣ

²¹³ Ριζοσπάστης, 4 Αυγούστου, Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ «ΝΑΥΤΙΛΟΥ»

²¹⁴ Ο.π.

την απαίτηση «να δεχτεί η Ελλάδα όλες τις αξιώσεις τους, δηλαδή να παραχωρήσει τα πετρέλαια του Αιγαίου..... και να γίνει ξέφραγο αμπέλι για τα συμφέροντα της Συμμαχίας».²¹⁵

Την ίδια ημέρα, στη στήλη με την πολιτική ανασκόπηση της εβδομάδας φιλοξενείται άρθρο που σχετίζεται με τη θέση της σοβιετικής ηγεσίας για την αιγαιακή κρίση. Σε αυτό υποστηρίζεται ότι η ΕΣΣΔ αντιτίθεται σε μια ενδεχόμενη σύρραξη στο Αιγαίο, ακολουθώντας μια φιλειρηνική πολιτική για την εδραίωση της ειρήνης και της ασφάλειας στην περιοχή. Από την άλλη πλευρά, υπογραμμίζεται η απροθυμία της κυβέρνησης Καραμανλή να αξιοποιήσει την ευκαιρία που της δίνει η σοβιετική ηγεσία και να εναντιωθεί στους ιμπεριαλιστές «συμμάχους» της Ελλάδας.

*«Η ξεκάθαρη θέση της Σοβιετικής Ένωσης στα προβλήματα της περιοχής, η σταθερή της προσήλωση στην πάλη για την ειρήνη, την ύφεση και την ασφάλεια ενάντια στους τυχοδιωκτισμούς... δείχνουν εύγλωττα την κατεύθυνση, προς την οποία η χώρα μας μπορεί και πρέπει να αναζητήσει στηρίγματα για την υπεράσπιση των εθνικών μας συμφερόντων... Αυτές ωστόσο, τις προοπτικές δε φαίνεται πρόθυμη να αξιοποιήσει η κυβέρνηση Καραμανλή προς το συμφέρον της χώρας μας».*²¹⁶

Την άποψη του ΚΚΕ για την κρίση στο Αιγαίο μέσα από τις δηλώσεις του Χ. Φλωράκη μεταφέρει το πρωτοσέλιδο του Ριζοσπάστη στις 10 Αυγούστου 1976. Σε ό,τι αφορά την παραβίαση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας από το «Χόρα» τονίζεται πως αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου σχεδίου, υποκινούμενου από τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό και τον τουρκικό σωβινισμό, το οποίο στοχεύει στην παγίωση του τουρκικού επεκτατισμού στο Αιγαίο, την αμερικανονατοϊκή επίλυση του Κυπριακού, την επιστασία των πετρελαϊκών κοιτασμάτων και την ικανοποίηση των συμφερόντων της τουρκικής πλουτοκρατίας.

«Είναι φανερό πως η ενέργεια των Τούρκων σωβινιστών δεν είναι ευκαιριακή. Βρίσκεται στο πλαίσιο ευρύτερου σχεδίου συνδυασμένου με τις επιδιώξεις του αμερικανονατοϊκού ιμπεριαλισμού και του τουρκικού επεκτατισμού. Αυτές είναι: η στέρηση της επικυριαρχίας του ιμπεριαλισμού στον χώρο του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου, η αμερικανονατοϊκή λύση του Κυπριακού. Ο έλεγχος

²¹⁵ Ριζοσπάστης, 4 Αυγούστου, ΟΙ ΑΠΕΙΛΕΣ ΤΟΥ ΧΑΙΗΓΚ

²¹⁶ Ριζοσπάστης, 8 Αυγούστου, ΠΡΟΣΧΗΜΑ ΓΙΑ ΝΕΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ

*του υπογείου πλούτου της περιοχής. Η εξυπηρέτηση των συμφερόντων της τουρκικής πλουτοκρατίας».*²¹⁷

Στις 11 Αυγούστου, λίγες μέρες μετά την παραβίαση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας από το τουρκικό σκάφος, φιλοξενείται άρθρο γνώμης με τον τίτλο «*Η ΠΡΟΣΦΥΓΗ*». Ουσιαστικά, ο αρθρογράφος τάσσεται υπέρ της ελληνικής προσφυγής στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, τονίζοντας, όμως, ότι η ελληνική κυβέρνηση θα πρέπει να λάβει μέτρα στον τομέα της εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής με στόχο τον εκδημοκρατισμό και την απαλλαγή από την έλεγχο των «συμμάχων». Μόνο υπό αυτές τις προϋποθέσεις θα μπορούσε να θεωρηθεί θετική η απόφαση της προσφυγής.²¹⁸

Σε άλλο άρθρο για την ελληνική προσφυγή, που τιτλοφορείται «Τι πρέπει να γίνει», προβάλλεται η αντίθεση των «συμμάχων» στην απόφαση της κυβέρνησης Καραμανλή. Με λίγα λόγια, οι ΗΠΑ παρουσιάζονται να μη συμφωνούν με τη διεθνοποίηση της ελληνοτουρκικής διαφοράς, προτρέποντας τις δυο εμπλεκόμενες πλευρές σε «αυτοσυγκράτηση». Αυτό συμπεραίνεται έμμεσα «*από την προχθεσινή δήλωση που ο Kissinger έκαμε στη Νορμανδία: «Δεν υπάρχει νομική βάση για την ανάληψη πολεμικής δράσεως»- διάβαζε: απόκρουσης των προκλήσεων των Τούρκων σωβινιστών, που ενθαρρύνονται από τους Αμερικανούς ιμπεριαλιστές*».²¹⁹

Την ίδια ημέρα στη στήλη Ριζοσπαστικά, διαπιστώνεται ταύτιση απόψεων με την εφημερίδα Καθημερινή αναφορικά με τις πιέσεις της Ουάσινγκτον προς την ελληνική κυβέρνηση να μην προσφύγει στον ΟΗΕ για την υπόθεση «Χόρα». Έτσι, υπογραμμίζεται πως η σύμπτωση θέσεων αφορά στο γεγονός πως «*η ελληνική προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας απαιτεί σε όλα τα στάδιά της μια γενική κινητοποίηση σε διεθνές επίπεδο, όχι μόνο της ελληνικής διπλωματίας, αλλά όλων των ελληνικών δυνάμεων, αντιπολιτευτικών, δημοσίων...*».²²⁰ Ταυτόχρονα, στο άρθρο «*Η ΕΜΠΛΟΚΗ*» γίνεται λόγος για παρασκηνιακή δραστηριότητα των ΟΗΕ και ΝΑΤΟ για την παρεμπόδιση λήψης μιας ουσιαστικής απόφασης πάνω στην προσφυγή της ελληνικής κυβέρνησης.

«... Αφού απέτυχαν να αποτρέψουν την προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας, οι ίδιες αυτές δυνάμεις κλιμακώνουν τώρα τις προσπάθειές τους για να την

²¹⁷ Ριζοσπάστης, 10 Αυγούστου, Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΚΚΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

²¹⁸ Ριζοσπάστης, 11 Αυγούστου, Η ΠΡΟΣΦΥΓΗ

²¹⁹ Ριζοσπάστης, 12 Αυγούστου, ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ

²²⁰ Ριζοσπάστης, 12 Αυγούστου, ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΗ ΤΗΣ ΛΑΙΚΗΣ ΑΞΙΩΣΗΣ

*αποδυναμώνουν και τελικά να την εξουδετερώσουν, κόβοντας έτσι και το παραμικρό νήμα προς τη διεθνοποίηση του θέματος».*²²¹

Η άποψη κυβερνητικού εκπροσώπου, ότι ενδεχόμενη αποκόλληση της Ελλάδας από το NATO θα αποβεί μοιραία, σχολιάζεται στο άρθρο «Το ‘μέγα σφάλμα’» της 20ής Αυγούστου. Ειδικότερα, καταρρίπτονται τα επιχειρήματα του κυβερνητικού στελέχους υποστηρίζοντας πως το NATO δεν παρείχε προστασία στην Ελλάδα σε κρίσιμες περιόδους.

*«.... Ποια όμως είναι η θέση της Ελλάδας μέσα στο NATO και στη Δύση κάτω από την ιμπεριαλιστική «κηδεμονία» και «προστασία» είναι καλά γνωστό. Το δείχνουν η εγκαθίδρυση της φασιστικής δικτατορίας, η τραγωδία και ο διαμελισμός της Κύπρου, η σημερινή ιμπεριαλιστική συνομοσία στην περιοχή του Αιγαίου. Καμία επομένως, εξασθένιση δεν πρόκειται να προέλθει και καμία προστασία δεν πρόκειται να χάσουμε».*²²²

Τη φιλονατοϊκή στάση της κυβέρνησης Καραμανλή στη διαχείριση της ελληνοτουρκικής κρίσης πραγματεύεται το άρθρο «Μάταιη προσπάθεια». Ο Έλληνας πρωθυπουργός παρουσιάζεται ως φερέφωνο, «εξωραϊστής των αμερικανονατοϊκών ανθελληνικών σχεδίων και ως απολογητής των ιμπεριαλιστικών ραδιουργιών»,²²³ ενώ η κυβέρνηση και ο ακροδεξιός Τύπος φαίνεται να είναι πλήρως υποταγμένοι στις πιέσεις των «συμμάχων», οι οποίοι με τον τρόπο τους ενισχύουν τον τουρκικό σωβινισμό.²²⁴

Για τον νέο ρόλο που αναλαμβάνει η ΕΟΚ στη διαχείριση της ελληνοτουρκικής κρίσης γίνεται λόγος στο άρθρο «Η ‘μεσολάβηση’ της ΕΟΚ». Με λίγα λόγια, διατυπώνονται υπαινιγμοί για τον ρόλο των ΗΠΑ, οι οποίες ενέταξαν στο παιχνίδι των διαπραγματεύσεων την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα για να λειτουργήσει «μεσολαβητικά» στην επίλυση της διαφοράς Ελλάδος-Τουρκίας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η δραστηριότητα του προέδρου του Συμβουλίου Υπουργών της Κοινότητας κ. Βαν Ντερ Στουλ σε συνδυασμό με τη στενή συνεργασία των ΗΠΑ με τις Γαλλία, Ο. Δ. Γερμανία και Ιταλία.

«Η ΕΟΚ προωθείται στο προσκήνιο σαν άμεσος «μεσολαβητικός» παράγοντας στην ελληνοτουρκική διένεξη από τις ΗΠΑ και τους μεγάλους

²²¹ Ριζοσπάστης, 19 Αυγούστου, Η ΕΜΠΛΟΚΗ

²²² Ριζοσπάστης, 20 Αυγούστου, ΤΟ «ΜΕΓΑ ΣΦΑΛΜΑ»

²²³ Ριζοσπάστης, 21 Αυγούστου, ΜΑΤΑΙΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ

²²⁴ Ριζοσπάστης, 21 Αυγούστου, ΜΑΤΑΙΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ

*δυτικοευρωπαίους συνεταίρους τους... Ο στόχος των Δυτικών «συμμάχων» είναι ξεκάθαρος: Διατηρώντας κάτω από τον ασφυκτικό τους έλεγχο την ελληνοτουρκική διένεξη, να προωθήσουν τις ευρύτερες στρατηγικές και οικονομικές τους επιδιώξεις».*²²⁵

Για σύντονες προσπάθειες διευθέτησης της ελληνοτουρκικής διαφοράς σύμφωνα με τα νατοϊκά συμφέροντα κάνει λόγο το άρθρο της 2ης Σεπτεμβρίου με τίτλο «Οι επισκέψεις στην Άγκυρα». Οι πρόσφατες επαφές Ευρωπαίων στελεχών με παράγοντες της αμερικανικής πολιτικής σκηνής, βασικών «υποστηρικτών» της ελληνικής κυβέρνησης εγείρουν κατά τον αρθρογράφο ερωτηματικά σχετικά με τις προθέσεις τους. Αξίζει βέβαια να σημειωθεί πως ο Τύπος, αστικός και φιλοκυβερνητικός, συναινεί και συγκαλύπτει την προσπάθεια των «συμμάχων» οι οποίοι προωθούν τα προσωπικά τους συμφέροντα.

*«Οι επαφές των πρεσβευτών της Μεγάλης Βρετανίας και της Ολλανδίας με Κύπριους επισήμους στη Λευκωσία καθώς και η επίσκεψη στην Άγκυρα του αρχηγού των στρατιωτικών δυνάμεων του ΝΑΤΟ στην Ευρώπη Αμερικανού στρατηγού Χαίηγκ, του Ολλανδού υπουργού Εξωτερικών κ. Βαν Ντερ Στουλ και του προέδρου της Επιτροπής της ΕΟΚ αποτελούν αναμφισβήτητα μια συντονισμένη κινητοποίηση των Δυτικών «συμμάχων» με στόχο τη διευθέτηση της «ελληνοτουρκικής διαφοράς» σύμφωνα με τα νατοϊκά συμφέροντα».*²²⁶

Το περιεχόμενο του μηνύματος του προέδρου της Λαϊκής Δημοκρατίας της Βουλγαρίας προς τον Έλληνα πρωθυπουργό σχολιάζεται στο άρθρο «Το μήνυμα Ζίβκοφ». Κατ' ουσίαν, γίνεται αναφορά στις φιλειρηνικές προθέσεις του Βούλγαρου προέδρου και στον μεσολαβητικό ρόλο που επιδιώκει να αναλάβει στην εξομάλυνση της όξυνσης των ελληνοτουρκικών διαφορών με κύριο στόχο τη διατήρηση της ειρήνης στον κόσμο και στον χώρο του Αιγαίου. Επιπλέον, ο Ζίβκοφ παρουσιάζεται ως ηγέτης σοσιαλιστικής χώρας που σέβεται τις αρχές της Διάσκεψης του Ελσίνκι.²²⁷

«Η γειτονική μας χώρα, βαθιά φιλειρηνική από την ίδια τη φύση του σοσιαλιστικού καθεστώτος της, είναι φυσικό να ενδιαφέρεται ζωηρά για τη διατήρηση της ειρήνης σ' ολόκληρο τον κόσμο και πολύ περισσότερο στην

²²⁵ Ριζοσπάστης, 31 Αυγούστου, Η «ΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ» ΤΗΣ ΕΟΚ

²²⁶ Ριζοσπάστης, 2 Σεπτεμβρίου, ΟΙ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΓΚΥΡΑ

²²⁷ Ριζοσπάστης, 5 Σεπτεμβρίου, ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΖΙΒΚΟΦ

*περιοχή του Αιγαίου, για το σεβασμό της ανεξαρτησίας, της εθνικής κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας κάθε κράτους...».*²²⁸

Λίγες ημέρες αργότερα, το άρθρο που τιτλοφορείται «Φίλοι και Εχθροί», αναφέρει ότι η μεσολαβητική πρωτοβουλία της Λ.Δ. Βουλγαρίας έχει προκαλέσει αναστάτωση στους κόλπους του ΝΑΤΟ. Πιο συγκεκριμένα, τονίζεται ότι το έντονο ενδιαφέρον των σοσιαλιστικών χωρών για τη δίκαιη επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών προσκρούει στις προσπάθειες των δυτικών «συμμάχων» να επιβάλλουν τα στρατηγικά τους σχέδια για την ικανοποίηση των συμφερόντων τους. Ταυτόχρονα, προβάλλεται η άρνηση της ελληνικής κυβέρνησης να αξιοποιήσει τη χείρα βοηθείας που της προσέφεραν οι σοσιαλιστικές χώρες.²²⁹

Για το περιεχόμενο των συνομιλιών Μπίτσιου-Τσαγλαγιαγκίλ σύμφωνα με τις οδηγίες Kissinger γίνεται λόγος στην πολιτική ανασκόπηση της εβδομάδας. Εκεί αναλύεται ο ρόλος του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών στον ελληνοτουρκικό διάλογο και τονίζεται πως η επιθυμία των ΗΠΑ αφορά μια συνολική διευθέτηση των διαφορών Ελλάδας-Τουρκίας. Ακόμη, ο αρθρογράφος απευθύνει δριμύ κατηγορώ στην ελληνική κυβέρνηση για την πολιτική ενδοτισμού, η οποία όχι μόνο δε βοηθά στην επίλυση των διαφορών, αλλά εισάγει την Ελλάδα σε νέες περιπέτειες.

*«Στις συναντήσεις αυτές, ο αρχηγός του Σταίητ Ντιπάρτμεντ θεωρείται βέβαιο πως απαίτησε τη συνολική διαπραγμάτευση και συμφωνία ανάμεσα στην Αθήνα και την Άγκυρα για όλα τα προβλήματα της περιοχής (δηλ. όχι μόνο τα συνδεδεμένα με το Αιγαίο και το Κυπριακό) στη βάση συγκεκριμένου σχεδίου που έχει επεξεργαστεί η Ουάσινγκτον.... Η πολιτική όμως αυτή σημειώνει τον παραπέρα κατήφορο της κυβέρνησης προς την υποτέλεια στον ιμπεριαλισμό.... πρόκειται να οδηγήσει σε νέο αδιέξοδο και σε εθνικές συμφορές».*²³⁰

Για την πορεία των ελληνοτουρκικών συνομιλιών στη Βέρνη σχετικά με το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας γίνεται αναφορά στο άρθρο «Ο σκοπός του διαλόγου» της 3ης Νοεμβρίου 1976. Πιο συγκεκριμένα, διατυπώνονται επιφυλάξεις για την εξέλιξη του διαλόγου, μιας και οι πρώτες πληροφορίες δεν προδιέγραφαν ευοίωνα αποτελέσματα για την ελληνική πλευρά. Ταυτόχρονα, τονίζεται πως ο ρόλος που διαδραμάτιζαν οι «συμμαχικές» δυνάμεις και η αμερικανική επιδιαιτησία ενθάρρυναν την Άγκυρα να αξιώσει συνολική διευθέτηση των ελληνοτουρκικών διαφορών. Επιπλέον,

²²⁸ Ο.π.

²²⁹ Ριζοσπάστης, 11 Σεπτέμβρη, Φίλοι και Εχθροί

²³⁰ Ριζοσπάστης, 3 Οκτώβρη, Η πολιτική ανασκόπηση της εβδομάδας

σχολιάζεται με αρνητικό τρόπο η ενδοτική στάση της κυβέρνησης Καραμανλή, η οποία διενεργώντας επίθεση κατά του ΚΚΕ συναινεί στη διόγκωση μιας φανταστικής σοβιετικής απειλής.²³¹

«Οι ελληνοτουρκικές συνομιλίες που άρχισαν στη Βέρνη και στο Παρίσι δεν φαίνεται να προσιωνίζονται κάτι το θετικό για μια ειρηνική και δίκαιη διευθέτηση των θεμάτων της υφαλοκρηπίδας και του εναερίου χώρου του Αιγαίου.

*..η αμερικανική «επιδιαιτησία», που επίσημα αναγνωρίστηκε με τη συμφωνία-πλαίσιο υποκινεί τους σωβινιστές της Άγκυρας να αξιώσουν τη συνολική ρύθμιση των διαφορών (Αιγαίου και Κυπριακού)».*²³²

²³¹ Ριζοσπάστης, 3 Νοέμβρη, Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

²³² Ό.π.

Συμπεράσματα

Η παρούσα έρευνα μελέτησε τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώθηκαν οι σχέσεις Αθήνας-Άγκυρας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, εστιάζοντας στην ελληνοτουρκική κρίση το καλοκαίρι του 1976 και στις αλλαγές που εκείνη επέφερε στην εξωτερική πολιτική των δυο γειτονικών χωρών. Πιο συγκεκριμένα, αναδείχτηκαν οι λόγοι για τους οποίους η Τουρκία έθεσε σε ισχύ μια νέα πολιτική με αναθεωρητική χροιά από το 1973 και έπειτα έναντι της Ελλάδος, με παράλληλη αναφορά στα διμερή και στα διεθνή θεσμικά ζητήματα τα οποία τέθηκαν επί τάπητος, όπως η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, η διεύρυνση αιγιαλίτιδας ζώνης/εναερίου χώρου, το FIR Αθηνών και τα επιχειρησιακά όρια του ΝΑΤΟ και τέλος το ζήτημα της αποστρατιωτικοποίησης των νήσων του Ανατολικού Αιγαίου. Ακόμη, προβλήθηκαν με ευσύνοπτο τρόπο όλες οι εξελίξεις αναφορικά με την τουρκική εισβολή στη Μεγαλόνησο το 1974, την κατοχή του 38% του νησιού και τον ρόλο που διαδραμάτισαν οι δυνάμεις της εποχής (ΗΠΑ, ΕΣΣΔ, Βρετανία).

Επιπρόσθετα, παρουσιάστηκε λεπτομερώς το κρίσιμο επεισόδιο ανάμεσα σε Ελλάδα-Τουρκία με την έξοδο του τουρκικού σεισμογραφικού πλοίου «Χόρα» σε περιοχές διαμφισβητούμενης υφαλοκρηπίδας τον Αύγουστο του 1976, η απόφαση της ελληνικής ηγεσίας να καταφύγει ταυτόχρονα στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και στο ΔΔΧ για άμεση επίλυση της διαφοράς με την αντίδραση της τουρκικής κυβέρνησης και η υπογραφή του Πρακτικού της Βέρνης.

Με αφετηρία την έρευνα των άρθρων γνώμης των εφημερίδων ημερήσιας κυκλοφορίας (*Η Καθημερινή*, *Ο Ριζοσπάστης* και *Ο Εθνικός Αγών*) από τον Ιούλιο μέχρι τον Νοέμβριο του 1976 καταλήξαμε σε ορισμένα συμπεράσματα, σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης και παρουσίασης της ελληνοτουρκικής κρίσης από τον Τύπο (κυβερνητικοί χειρισμοί, ρόλος Συμμάχων και λύση).

Η εφημερίδα *Η Καθημερινή* μέσα στο χρονικό διάστημα που εξετάσαμε διάκειται φιλικά προς τον τρόπο με τον οποίο η ελληνική κυβέρνηση διαχειρίστηκε συλλήβδην την ελληνοτουρκική κρίση το καλοκαίρι του 1976 (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν καταγράφηκαν υπαινιγμοί και αντιρρήσεις), αναζητώντας ταυτόχρονα τους λόγους για τους οποίους η Άγκυρα επέλεξε τη δεδομένη χρονική στιγμή για να δημιουργήσει τετελεσμένα στο Αιγαίο (επιθυμούσε τη ματαίωση της συμπερίληψης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα). Καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσιμης περιόδου τα άρθρα γνώμης πραγματεύονται την πάγια μέθοδο

«υφέσεως-εντάσεως» που ακολούθησε η τουρκική ηγεσία για την άσκηση πίεσης στις ΗΠΑ και στο NATO και την τουρκική φλυαρία εν αναμονή της εξόδου του «Χόρα» στο Αιγαίο. Φυσικά δεν έλειψε η χρήση του μεταφορικού λόγου και των λογοπαιγνίων (με ονόματα υπουργών, του σκάφους, του πλοιάρχου και των τουρκικών εθίμων) τόσο στους τίτλους όσο και στο εσωτερικό των άρθρων, με στόχο την κατάδειξη της απουσίας σοβαρότητας που διακατείχε την Άγκυρα. Σε ό,τι αφορά τον ρόλο που διαδραμάτισαν οι εξωτερικοί παράγοντες στη διαμόρφωση της κρίσης, τα άρθρα γνώμης δεν παρέλειψαν να σχολιάσουν αρνητικά τις δηλώσεις υψηλών στελεχών (Χαίηγκ, Kissinger, Ντεμιρέλ) που εξίσωναν τον θύτη με το θύμα, δηλαδή την Τουρκία με την Ελλάδα και το γεγονός πως οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ, ενώ γνώριζαν το δίκαιο και το νόμιμο, δεν υποστήριξαν την Ελλάδα. Ειδικότερα, απαγγέλθηκαν δριμείς κατηγορίες για την προσπάθεια συγκάλυψης των ελληνοτουρκικών διαφορών, η επίλυση των οποίων δεν εξυπηρετούσε τα τουρκικά και συμμαχικά συμφέροντα. Αμέσως μετά την παραβίαση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας διατυπώθηκαν αντιρρήσεις σχετικά με τη θέση της αντιπολίτευσης περί βύθισης του τουρκικού σκάφους, ενώ η απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης για ταυτόχρονη προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και στο ΔΔΧ βρήκε αρκετούς υποστηρικτές, αλλά και πολέμιους. Σχετικά με τις αποφάσεις των δυο οργάνων στα οποία απευθύνθηκε η ελληνική κυβέρνηση, αυτές σχολιάστηκαν ποικιλοτρόπως: ορισμένα άρθρα αναφέρθηκαν στα περιορισμένα οφέλη που αποκόμισε η ελληνική πλευρά αλλά και στις περιορισμένες δυνατότητες του οργάνου του ΟΗΕ, το οποίο δεν κατάφερε να σταθεί στο ύψος της αποστολής του. Επιπρόσθετα, έγινε αναφορά στην τουρκική αδιαλλαξία στο πεδίο των διμερών διαπραγματεύσεων και στην επιθυμία του NATO για επίλυση της ελληνοτουρκικής διαφοράς σε βάρος της Ελλάδας. Τέλος, η υπογραφή του Πρακτικού της Βέρνης ερμηνεύθηκε ως «ανακωχή», μιας και οι διαπραγματεύσεις δεν έδιναν σημεία βελτίωσης.

Ο *Εθνικός Αγών*, η τοπική λαμιώτικη εφημερίδα, μολονότι ασχολήθηκε ελάχιστα με την ελληνοτουρκική κρίση (εξετάσαμε τρία άρθρα γνώμης στον αριθμό) επέλεξε να παρουσιάσει τη δική της εκδοχή σχετικά με τα γεγονότα της επίμαχης περιόδου. Πιο συγκεκριμένα, υπογραμμίσθηκε η ανικανότητα του ΟΗΕ να ανταποκριθεί στις πάγιες υποχρεώσεις του (οικουμενική ειρήνη, ανάρρωση του λιποψυχισμένου κόσμου και γαλήνη) και δόθηκε έμφαση στον ρόλο των δυο υπερδυνάμεων, των οποίων η υποστήριξη προς την Τουρκία υπήρξε απροκάλυπτη. Επίσης, σχολιάστηκε το φαινόμενο της τουρκικής προκλητικότητας στο Αιγαίο με

ταυτόχρονες αναφορές στην τακτική εκβιασμού της Άγκυρας στην Αθήνα. Ακόμη, έγινε λόγος για τον περιορισμένο ρόλο των πολιτικών ιθυνόντων στις εξωτερικές και εσωτερικές υποθέσεις της Τουρκίας και για τη στάση της τουρκικής στρατιωτικής δικτατορίας, στα πλαίσια της οποίας εντασσόταν η απόφαση για τη διενέργεια ερευνών εντός της αιγαιακής υφαλοκρηπίδας.

Η εφημερίδα *Ο Ριζοσπάστης* στο χρονικό διάστημα που εξετάσαμε διατυπώνει τις αντιρρήσεις του αναφορικά με τη διαχείριση της κρίσης από την ελληνική πολιτική ηγεσία, καταγγέλλοντας την τελευταία για απόκρυψη της αλήθειας από την κοινή γνώμη. Σχετικά με τον ρόλο των συμμάχων στην εξέλιξη της κρίσης, διατυπώθηκε η άποψη πως η καλλιέργεια της έντασης ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία εξυπηρετούσε τα δικά τους συμφέροντα, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την προσπάθεια της Γαλλίας να αναλάβει τον ρόλο του διαιτητή στην ελληνοτουρκική διαμάχη και των ΗΠΑ-NATO να δημιουργήσουν μια έκρυθμη κατάσταση στον χώρο του Αιγαίου, με στόχο την εξυπηρέτηση των δικών τους σκοπών. Σε ό,τι αφορά την έξοδο του «Χόρα» στο Αιγαίο το καλοκαίρι του 1976 υποστηρίχθηκε πως αποσκοπούσε στη ναρκοθέτηση της εισόδου της Ελλάδας στην ΕΟΚ, ενώ η έξοδος του «Ναυτίλου» χαρακτηρίστηκε ως προσπάθεια συσκότισης της αλήθειας από μέρους του ελληνικού αστικού Τύπου. Ταυτόχρονα, ορισμένα άρθρα γνώμης κατέστησαν σαφή την αντίθεσή τους σε σχέση με τις απόψεις υψηλά ιστάμενων προσώπων (Χαϊήνγκ, Kissinger), οι οποίες εξίσωναν τον θύτη με το θύμα και υποβάθμιζαν τη σημασία της ελληνοτουρκικής κρίσης. Με λίγα λόγια, η εφημερίδα τάχθηκε κατά του ιμπεριαλισμού και υπέρ της φιλειρηνικής θέσεως της σοβιετικής ηγεσίας σχετικά με την αιγαιακή κρίση, εστιάζοντας στην απροθυμία της κυβέρνησης Καραμανλή να συνεργαστεί με την ΕΣΣΔ για το συμφέρον της Ελλάδας. Αντιθέτως, με θετική ματιά ειδώθηκε η ελληνική προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, χωρίς όμως να λείπουν οι υπαινιγμοί για παρασκηνιακή δραστηριότητα των ΟΗΕ-NATO με στόχο την παρεμπόδιση λήψης ουσιαστικής απόφασης στην ελληνική προσφυγή, ενώ κατά τον ίδιο τρόπο αντιμετωπίστηκε και η πρόταση του Βούλγαρου Προέδρου Ζίβκοφ περί μεσολάβησής του για την εξομάλυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων και τη διατήρηση της ειρήνης στον χώρο του Αιγαίου. Τέλος, σχετικά με τις επίμαχες συνομιλίες στη Βέρνη διατυπώθηκαν επιφυλάξεις για τον ρόλο που ανέλαβαν οι «συμμαχικές» δυνάμεις (σε μεγάλο βαθμό ενθάρρυναν τον τουρκικό επεκτατισμό) και την ενδοτική στάση της ελληνικής κυβέρνησης, η οποία συναινούσε στη διόγκωση μιας φανταστικής σοβιετικής απειλής.

Πηγές και βιβλιογραφία

I. Πηγές

1. Αρχείο Κωνσταντίνος Καραμανλής, Τόμος 9, Γενική Επιμέλεια Κωνσταντίνος Σβολόπουλος (Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής, Εκδοτική Αθηνών, 1995).
2. *Εθνικός Αγών*, Απρίλιος & Ιούλιος 1976.
3. *Η Καθημερινή*, Ιούλιος-Νοέμβριος 1976.
4. *Ριζοσπάστης*, Ιούλιος-Νοέμβριος 1976.

II. Βιβλιογραφία

1. Βαληνάκης Γιάννης, «Οι σχέσεις με την Τουρκία», στο *Εισαγωγή στην ελληνική εξωτερική πολιτική, 1949-1988* (Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1989).
2. Βερέμης Θάνος, *Ιστορία Ελληνοτουρκικών Σχέσεων: 1453-2005* (Αθήνα: Σιδέρης, 2013).
3. Ηρακλείδης Αλέξης, *Ασπονδοί γείτονες: Ελλάδα - Τουρκία: Η διένεξη του Αιγαίου* (Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2007).
4. Θεοδωρόπουλος Βύρων, *Οι Τούρκοι και Εμείς* (Αθήνα: Φυτράκης, 1988).
5. Κλάψης Αντώνης, *1974: Μεταπολίτευση* (Αθήνα: Μεταίχμιο, 2020).
6. Κλάψης Αντώνης, «Πολυδιάστατη διπλωματία. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1974-1980», στο Αλεξάνδρου, Χ. κ.ά., *Αφιέρωμα στον Βασίλη Μιχαηλίδη (1849-1917)*, περιοδικό *Η δέλτος*, Τεύχος 1ο, Ιούλιος-Δεκέμβριος 2017, έτος 1ο.
7. Κούμας Μανόλης & Χουρχούλης Διονύσης, *Ειδικά θέματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1923-2014* (Αθήνα: Κάλιππος, 2024).
8. Κρανιδιώτης Γιάννος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική: Σκέψεις και προβληματισμοί στο κατώφλι του 21ου αιώνα* (Αθήνα: Σιδέρης, 1999).
9. Μπίτσιος Δημήτρης, *Πέρα από τα σύνορα: 1974-1977* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1983).

10. Ριζάς Σωτήρης, *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και το Αιγαίο: 1973-1976* (Αθήνα: Σιδέρης, 2006).
11. Ροζάκης Χρήστος, «Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση: Τα διμερή και τα διεθνή θεσμικά ζητήματα», στο Αλεξανδρή, Α. κ.ά., *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987* (Αθήνα: Γνώση, 1988).
12. Σακκάς Γιάννης, *Η Ελλάδα στη Μεσόγειο, 1950-2004: Εξωτερική πολιτική και περιφερειακές συγκρούσεις* (Αθήνα: Κάλιππος, 2015), διαθέσιμο στο <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5105>
13. Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1945-1981* (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2001).
14. Στεργίου Ανδρέας, *Διεκδικώντας αλληλεγγύη: Η άμυνα της Ευρώπης και η Ελλάδα 1947-1996* (Αθήνα: Κάλιππος, 2021).
15. Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις* (Αθήνα: Πατάκης, 2022).
16. Συρίγος Άγγελος, «Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο: 60 χάρτες που εξηγούν τις διαφορές Ελλάδας-Τουρκίας», Θάνος Ντόκος, «Αλφαβητάρι των ελληνοτουρκικών σχέσεων», ειδική έκδοση, (Αθήνα: *Η Καθημερινή*, 2020).
17. Τσιριγώτης Διονύσιος, *Ελλάδα-Τουρκία: Θεωρία και στρατηγική αποτροπής. Η κρίση του 1976, του Μαρτίου του 1987, των Ιμίων του 1996* (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2021).